

A – De werkzaamheden van het Gerecht van eerste aanleg in 2001
door Bo Vesterdorf, president

. De cijfers betreffende de gerechtelijke werkzaamheden van het Gerecht van eerste aanleg van de Europese Gemeenschappen in 2001 geven een grote stabiliteit te zien.

Het aantal nieuw ingeschreven zaken, afgedane zaken en aanhangige zaken was immers nagenoeg hetzelfde als in 2000.

In 2001 werden bij het Gerecht 327 zaken aanhangig gemaakt.¹ Dat dit cijfer lager ligt dan de 387 nieuwe zaken van 2000 is vooral te verklaren door het ontbreken van reeksen soortgelijke beroepen.

Afgezien van de bijzondere procedures werd uitspraak gedaan in 325 zaken (216 na voeging), tegenover 327 in 2000. Het aantal afgedane zaken op het gebied van de intellectuele eigendom is aanzienlijk gestegen, van 7 in 2000 tot 30 het jaar daarop.

Het aantal arresten gewezen door kamers van vijf rechters bedroeg 14 (24 in 2000 en 39 in 1999), terwijl 96 arresten werden gewezen door kamers van drie rechters (82 in 2000 en 74 in 1999). Tien arresten van het Gerecht werden door een alleensprekende rechter gewezen (tegenover elf in 2000).

Dit jaar werden geen zaken voor het Gerecht in volle samenstelling gebracht en werd geen enkele maal een advocaat-generaal aangewezen.

Het aantal kortgedingvorderingen bleef groot: 37 verzoeken werden ingediend (43 in 2000 en 38 in 1999) en 41 kortgedingprocedures werden afgedaan (45 in 2000).

Het totale aantal zaken afgezien van bijzondere procedures dat aan het eind van het jaar aanhangig was, bedraagt 786 (784 in 2000).

De gemiddelde procesduur daalde van 23,5 maand in 2000 tot 19,5 maand.

. Op 1 februari 2001 zijn wijzigingen van het Reglement voor de procesvoering van het Gerecht (PB 2000, L 322, blz. 4) in werking getreden, die tot doel hebben de behandeling van zaken te versnellen. Het is nog te vroeg om een oordeel te vellen over de reële invloed van die wijzigingen op de gemiddelde procesduur. Toch kan worden vastgesteld dat in 2001 twaalf keer om de versnelde procedure is verzocht en dat op 31 december twee van die verzoeken waren ingewilligd.

. Op 6 juni 2001 nam de conferentie van vertegenwoordigers van de regeringen van de lidstaten een besluit tot benoeming van leden van het Gerecht voor de periode van 1 september 2001 tot en met 31 augustus 2007. Daarbij werden de rechters J. D. Cooke, N. J. Forwood, R. García-Valdecasas y Fernández, P. Lindh, P. Mengozzi en J. Pirrung herbenoemd.

De vertegenwoordigers van de regeringen van de lidstaten benoemden de heer Hubert Legal tot lid van het Gerecht. Hij volgt rechter A. Potocki op, wiens ambtstermijn was verstreken.

¹ Exclusief 18 bijzondere procedures, met name betreffende rechtsbijstand en begroting van kosten.

Bo Vesterdorf is herkozen als president van het Gerecht voor de periode van 20 september 2001 tot en met 3 augustus 2004.

Ontwikkeling van de rechtspraak²

De belangrijkste uitspraken van 2001 betroffen de wettigheidscontrole (I), waarop de overgrote meerderheid van de door het Gerecht afgedane zaken betrekking had, geschillen inzake schadevergoeding (II) en vorderingen in kort geding (III).

I. Wettigheidscontrole

A. De ontvankelijkheid van beroepen tot nietigverklaring in de zin van artikel 230 EG

De rechtspraak bracht verduidelijking van het begrip voor beroep vatbare handeling, het procesbelang, de procesbevoegdheid en de beroepstermijn.

1. Het begrip voor beroep vatbare handeling

Volgens vaste rechtspraak zijn als handelingen of besluiten die vatbaar zijn voor beroep tot nietigverklaring in de zin van artikel 230 EG te beschouwen, maatregelen die bindende rechtsgevolgen in het leven roepen, welke de belangen van de verzoeker kunnen aantasten doordat zij diens rechtspositie aanmerkelijk wijzigen.

. In het arrest van 18 september 2001, *M6 e.a./Commissie* (T-112/99, nog niet gepubliceerd in de Jurisprudentie), besliste het Gerecht overeenkomstig die rechtspraak, dat elke natuurlijke of rechtspersoon beroep kan instellen tot nietigverklaring van een beschikking van een gemeenschapsinstelling waarbij een nauwkeurig en duidelijk verzoek van die persoon dat binnen haar bevoegdheid valt, geheel of ten dele wordt afgewezen. In een dergelijke situatie heeft de gehele of gedeeltelijke afwijzing van het verzoek immers bindende rechtsgevolgen die de belangen van de verzoeker kunnen aantasten. In casu was het Gerecht van oordeel, dat het dispositief van een beschikking van de Commissie waarbij overeenkomstig de mededingingsregels slechts voor een deel van de looptijd van een aangemelde overeenkomst een negatieve verklaring (voor een beding van de aangemelde overeenkomst) en een vrijstelling (voor andere bepalingen van die overeenkomst) wordt verleend, voor de partijen bij die overeenkomst bindende rechtsgevolgen heeft die hun belangen kunnen aantasten.

. Handelingen die in een uit verscheidene fasen bestaande procedure tot stand komen, inzonderheid wanneer zij de afsluiting vormen van een interne procedure, zijn slechts voor beroep vatbare handelingen wanneer het maatregelen betreft die aan het einde van die procedure het standpunt van de instelling definitief vastleggen; hiertoe behoren dus niet voorlopige maatregelen ter voorbereiding van de eindbeschikking.

In de beschikking van 20 maart 2001, *Compagnia Portuale Pietro Chiesa/Commissie* (T-59/00, Jurispr. blz. II-1019), herinnerde het Gerecht eraan dat een instelling die bevoegd is om inbreuken vast te stellen en daarvoor een sanctie op te leggen, en bij wie particulieren een klacht kunnen indienen zoals de Commissie in het kader van het mededingingsrecht noodzakelijkerwijs een handeling met rechtsgevolgen vaststelt wanneer zij het op die klacht ingestelde onderzoek beëindigt. In casu was het Gerecht van oordeel, dat de procedure niet wordt beëindigd door een handeling waarbij de Commissie de betrokkene enkel mededeelt

²

Gemakshalve worden de artikelen van het EG-Verdrag en het EGKS-Verdrag hierna aangehaald in de versie die van kracht is sinds 1 mei 1999.

hoever de procedure is gevorderd die tegen een lidstaat is ingeleid met betrekking tot de vaststelling van een mogelijke schending van de artikelen 82 EG en 86 EG en waarbij zij hem haar eerste opmerkingen meedeelt over het onderzoek tegen die lidstaat. Een dergelijke handeling is immers een voorlopige maatregel.

. Bij arrest van 7 februari 2001, *Inpesca/Commissie* (T-186/98, Jurispr. blz. II-557; hiertegen is hogere voorziening ingesteld, zaak C-170/01 P), werd beslist dat indien een verzoek om heronderzoek door een gemeenschapsinstelling van een definitief geworden beschikking op belangrijke nieuwe feiten berust, de betrokken instelling tot hernieuwd onderzoek moet overgaan. Na dat heronderzoek zal de instelling een nieuwe beschikking moeten geven, waarvan de wettigheid eventueel voor de gemeenschapsrechter kan worden aangevochten. Berust het verzoek om heronderzoek daarentegen niet op dergelijke feiten, dan is de instelling niet gehouden er gevolg aan te geven. Daaruit volgt, dat een beroep dat wordt ingesteld tegen een beschikking houdende weigering om een definitief geworden beschikking opnieuw te onderzoeken, ontvankelijk zal worden verklaard indien blijkt dat het verzoek om heronderzoek inderdaad berustte op belangrijke nieuwe feiten. Blijkt dit daarentegen niet het geval te zijn, dan moet het beroep tegen de beschikking houdende weigering om tot het gevraagde heronderzoek over te gaan, niet-ontvankelijk worden verklaard. In het arrest beklemtoonde het Gerecht, dat hernieuwd onderzoek van een definitief geworden beschikking op grond van belangrijke nieuwe feiten behoort tot de algemene beginselen van bestuursrecht, zoals die in de rechtspraak van het Hof en het Gerecht zijn geformuleerd, en besliste het dat verzoekster geen enkel dergelijk feit had aangevoerd op grond waarvan de beschikking waarbij haar aanvraag om financiële bijstand was afgewezen, opnieuw had moeten worden onderzocht.

. Het is eveneens vaste rechtspraak dat een beroep tot nietigverklaring van een handeling die enkel een eerdere, definitief geworden beschikking bevestigt, niet-ontvankelijk is. Het begrip bevestigende handeling is in de rechtspraak met name ontwikkeld om beroepen tegen te gaan die eenmaal verstreken beroepstermijnen opnieuw doen ingaan. Wanneer er geen sprake is van een dergelijke omzeiling van de beroepstermijnen heeft de gemeenschapsrechter in een aantal gevallen beroepen die tegelijkertijd tegen de bevestigde en de bevestigende beschikking waren gericht, ontvankelijk verklaard. In de beschikking van 25 oktober 2001, *M6/Commissie* (T-354/00, nog niet gepubliceerd in de Jurisprudentie), was het Gerecht echter van oordeel, dat dit niet het geval is wanneer de twee beschikkingen worden aangevochten met twee verschillende beroepen en de verzoeker zijn argumenten kan aanvoeren in het beroep tegen de eerste beschikking.

. Volgens artikel 230, eerste alinea, EG gaat de gemeenschapsrechter de wettigheid na „van de handelingen van het Europees Parlement die beogen rechtsgevolgen ten aanzien van derden te hebben”. Met hun beroepen tot nietigverklaring betwistten verschillende leden van het Europees Parlement, het Front national en de Lista Emma Bonino de wettigheid van de handeling van 14 september 1999 waarbij het Parlement had besloten de door de commissie constitutionele zaken voorgestelde uitlegging van artikel 29, lid 1, van zijn reglement³ en het door die commissie verwoorde advies omtrent de verenigbaarheid van de oprichtingsverklaring van de „Fractie van onafhankelijke leden Gemengde fractie (TDI)” met dat artikel goed te keuren en de non-existentie ex tunc van die fractie vast te stellen.

Volgens het Gerecht kan bij de gemeenschapsrechter tegen een dergelijke handeling worden opgekomen voorzover haar rechtsgevolgen verder reiken dan de interne organisatie van de

³ Artikel 29, lid 1, van het reglement van het Europees Parlement in de versie die geldt vanaf 1 mei 1999 (PB L 202, blz. 1), bepaalt onder het opschrift „Oprichting van fracties”, dat de leden fracties kunnen oprichten „naar politieke gezindheid”.

werkzaamheden van het Parlement (arrest van 2 oktober 2001, *Martinez e.a./Parlement*, T-222/99, T-327/99 en T-329/99, nog niet gepubliceerd in de Jurisprudentie; hiertegen is hogere voorziening ingesteld, zaken C-486/01 P en C-488/01 P). Dienaangaande overwoog het Gerecht allereerst, dat het reglement van orde van een gemeenschapsinstelling tot doel heeft de interne werking van de diensten in het belang van een goed bestuur te regelen, en dat de voorschriften van een dergelijk reglement daarom vooral tot functie hebben het goede verloop van de debatten te verzekeren. Dit sluit op zichzelf evenwel niet uit dat een handeling van het Parlement als die welke aan de orde was, rechtsgevolgen jegens derden in het leven roept, zodat daartegen een vordering tot nietigverklaring kan worden ingesteld. Bij onderzoek van de feiten stelde het Gerecht allereerst vast, dat de handeling van 14 september 1999 van invloed was op de omstandigheden waaronder de betrokken leden hun parlementaire functie uitoefenen, met name doordat zij zich niet als fractie konden verenigen, en dus jegens hen rechtsgevolgen teweegbracht. Vervolgens wees het erop dat die leden van het Parlement, als houders van een mandaat van vertegenwoordiger van de volkeren van de in de Gemeenschap verenigde staten, ten opzichte van een handeling van het Parlement die rechtsgevolgen teweegbrengt betreffende de omstandigheden waaronder dat mandaat wordt uitgeoefend, als derden in de zin van artikel 230, eerste alinea, EG moeten worden beschouwd.

2. Procesbelang

Ofschoon het procesbelang in artikel 230 EG niet uitdrukkelijk wordt genoemd, is het toch een voorwaarde voor de ontvankelijkheid van een door een natuurlijk of rechtspersoon ingesteld beroep tot nietigverklaring. Van een dergelijk belang is slechts sprake, indien de nietigverklaring van de handeling op zichzelf rechtsgevolgen kan teweegbrengen (zie met name arresten Gerecht van 20 juni 2001, *Euroalliances/Commissie*, T-188/99, Jurispr. blz. II-1757, en 22 november 2001, *Mitteldeutsche Erdoel-Raffinerie/Commissie*, T-9/98, nog niet gepubliceerd in de Jurisprudentie). Het procesbelang moet worden beoordeeld op het tijdstip dat het beroep wordt ingesteld (arrest *Mitteldeutsche Erdoel-Raffinerie/Commissie*) en moet een persoonlijk belang zijn van de natuurlijke of rechtspersoon die het beroep instelt.

Volgens het Gerecht is die voorwaarde niet vervuld wanneer het beroep van een rechtspersoon strekt tot nietigverklaring van een tot een ander persoon gerichte beschikking waarbij deze de toegang tot documenten wordt geweigerd. In een dergelijk geval heeft de verzoeker in casu ging het om de moedervenootschap van de geadresseerde van de bestreden beschikking geen belang bij nietigverklaring van die beschikking, daar haar eigen rechten daardoor niet worden geschonden. Het Gerecht stelde immers vast, dat verzoekster zelf geen verzoek om toegang tot de documenten had ingediend en dat de mogelijkheid van een dergelijk verzoek niet was uitgesloten [beschikking van 30 april 2001, *British American Tobacco International (Holdings)/Commissie*, T-41/00, Jurispr. blz. II-1301)].

3. Procesbevoegdheid

Artikel 230, vierde alinea, EG luidt: „Iedere natuurlijke of rechtspersoon kan (...) beroep instellen tegen de tot hem gerichte beschikkingen, alsmede tegen beschikkingen die, hoewel genomen in de vorm van een verordening, of van een beschikking gericht tot een andere persoon, *hem rechtstreeks en individueel raken*.”

In 2001 verklaarde het Gerecht verschillende beroepen tot nietigverklaring van beschikkingen die niet tot de verzoekers waren gericht of van normatieve handelingen niet-ontvankelijk wegens het ontbreken van procesbevoegdheid. In sommige zaken werd het beroep verworpen bij arrest (arresten Gerecht van 7 februari 2001, *Sociedade Agrícola dos Arinhos e.a./Commissie*, T-38/99 T-50/99, Jurispr. blz. II-585, 21 maart 2001, *Hamburger Hafen- und Lagerhaus e.a./Commissie*, T-69/96, Jurispr. blz. II-1037, 27 juni 2001, *Andres de Dios*

e.a./Raad, T-166/99, Jurispr. blz. II-1857, en 12 juli 2001, *Comafrika en Dole Fresh Fruit Europe/Commissie*, T-198/95, T-171/96, T-230/97, T-174/98 en T-225/99, Jurispr. blz. II-1975), in andere bij beschikking.

a) *Rechtstreeks belang*

Een particulier wordt door de bestreden communautaire maatregel slechts rechtstreeks geraakt wanneer die maatregel rechtstreeks gevolgen heeft voor zijn rechtspositie en aan degenen tot wie hij is gericht en die met de uitvoering ervan zijn belast, geen beoordelingsbevoegdheid laat, omdat de uitvoering zuiver automatisch en alleen op grond van de communautaire regeling gebeurt, zonder dat daarvoor nadere regels moeten worden vastgesteld. Hetzelfde geldt wanneer de mogelijkheid dat degenen tot wie de maatregel is gericht, geen gevolg zullen geven aan de communautaire handeling, louter theoretisch is, omdat buiten twijfel staat dat zij vastbesloten zijn daaraan consequenties te verbinden.

In de beschikking van 25 april 2001, *Coillte Teoranta/Commissie* (T-244/00, Jurispr. blz. II-1275), werd vastgesteld dat de rechtspositie van een marktdeelnemer niet rechtstreeks werd geraakt. Volgens het Gerecht wordt een marktdeelnemer niet rechtstreeks geraakt door een tot de lidstaten gerichte beschikking van de Commissie waarbij wegens niet-nakoming van de gemeenschapsregeling communautaire financiering wordt geweigerd voor bepaalde uitgaven van de nationale uitkeringsinstanties in het kader van het Europees Oriëntatie- en Garantiefonds voor de Landbouw (EOGFL), met inbegrip van de uitgaven voor steun aan de betrokken marktdeelnemer. Een dergelijke beschikking betreft immers slechts de financiële verhouding tussen het EOGFL en de lidstaten, en geen enkele bepaling van de beschikking verplicht de betrokken nationale instanties om de bedoelde bedragen van de begunstigen terug te vorderen. De correcte uitvoering van de beschikking impliceert enkel, dat de betrokken lidstaat het EOGFL de bedragen terugbetaalt die overeenstemmen met de uitgaven waarvoor communautaire financiering is geweigerd. De terugbetaling van de aan die marktdeelnemer voor de betrokken boekjaren verleende communautaire steun zou derhalve geen rechtstreeks gevolg zijn van de beschikking, maar van de vordering die de bevoegde instanties op grond van hun nationale regeling zouden instellen om de verplichtingen na te komen die op hen rusten krachtens de gemeenschapsregeling. Dienaangaande kan niet worden uitgesloten dat de betrokken nationale instanties wegens bijzondere omstandigheden kunnen afzien van terugvordering van de uitgekeerde steun en zelf aan het EOGFL de bedragen terugbetalen die zij ten onrechte meenden te mogen betalen.

Op het gebied van steunmaatregelen van de staten was het Gerecht daarentegen van oordeel dat een onderneming die een investeringspremie had ontvangen, rechtstreeks werd geraakt door een tot een lidstaat gerichte beschikking van de Commissie waarbij een bepaling van de jaarlijkse belastingwet van die staat houdende verlenging van de uitvoeringsperiode voor investeringen die recht geven op die premie onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt werd verklaard voorzover de in de beschikking opgelegde verplichting tot intrekking van die bepaling tot noodzakelijk gevolg had dat de nationale autoriteiten van de betrokken onderneming het bedrag van de premie moesten terugvorderen (arrest van 22 november 2001, *Mitteldeutsche Erdoel-Raffinerie/Commissie*, reeds aangehaald).

b) *Individueel belang*

Sinds het arrest van het Hof van 15 juli 1963, *Plaumann/Commissie* (25/62, Jurispr. blz. 197), is het vaste rechtspraak dat degenen die niet de adressaten van een beschikking zijn, kunnen stellen dat zij individueel worden geraakt in de zin van artikel 230, vierde alinea, EG, indien de beschikking hen in hun rechtspositie raakt uit hoofde van zekere bijzondere hoedanigheden of van een feitelijke situatie, welke hen ten opzichte van ieder ander karakteriseert en hen

derhalve individualiseert op soortgelijke wijze als de adreassaet. Deze voorwaarde werd onderzocht in talrijke uitspraken, waarvan hierna slechts enkele worden vermeld.⁴

Portugese fokkers van vechtstieren hadden beroep ingesteld tot nietigverklaring van een bepaling van een beschikking van de Commissie waarbij een verbod was gesteld op de verzending uit Portugal naar Spanje en Frankrijk van vechtstieren bestemd voor culturele of sportieve evenementen.⁵ Daar verzoekers echter niet hadden aangetoond dat zij door de bestreden handeling individueel werden geraakt, werd hun beroep bij arrest van 7 februari 2001, *Sociedade Agrícola dos Arinhos e.a./Commissie* (reeds aangehaald), niet-ontvankelijk verklaard. Het Gerecht overwoog, dat het feit dat de door exporteurs gefokte stieren zijn bestemd voor gevechten tijdens culturele en sportieve evenementen, dat voor de uitvoer en het transport van deze dieren specifieke regels gelden die een strenge controle van alle uitgevoerde dieren waarborgen en dat de exporteurs zijn ingeschreven in stamboeken van vechtstieren, niet kan worden beschouwd als een bijzondere situatie waardoor verzoekers ten opzichte van de bestreden handeling worden gekarakteriseerd ten opzichte van iedere andere fokker of exporteur van runderen die door het bij de bestreden beschikking gestelde uitvoerverbod is getroffen. Het Gerecht stelde ook vast, dat de betrokken beschikking hen enkel uit hoofde van hun objectieve hoedanigheid van runderexporteurs raakte, op dezelfde wijze als elke andere marktdeelnemer die vanaf het grondgebied van de betrokken lidstaat dezelfde uitvoeractiviteit uitoefent. Verder kan het feit dat iemand op enigerlei wijze intervenueert in de procedure leidende tot de vaststelling van een gemeenschapshandeling, deze persoon enkel individualiseren ten opzichte van de betrokken handeling, wanneer de toepasselijke communautaire regeling hem bepaalde procedurele waarborgen biedt. Dat is evenwel niet het geval voor richtlijnen 89/662 en 90/425⁶ inzake veterinaire en zoötechnische controles in het intracommunautaire handelsverkeer.

Bij beschikking van 19 september 2001, *Federación de Cofradías de Pescadores de Guipúzcoa e.a./Raad* (T-54/00 en T-73/00, nog niet gepubliceerd in de Jurisprudentie),

⁴ Zie voor de beoordeling van het individueel belang ook de beschikkingen van het Gerecht van 24 januari 2001, *Iberotam e.a./Commissie* (T-112/00 en T-122/00, Jurispr. blz. II-97), 30 januari 2001, *Iposea/Commissie* (T-49/00, Jurispr. blz. II-163), en *La Conquête/Commissie* (T-215/00, Jurispr. blz. II-181; hiertegen is hogere voorziening ingesteld, zaak C-151/01 P), en 11 september 2001, *Tessa en Tessas/Raad* (T-270/99, nog niet gepubliceerd in de Jurisprudentie; hiertegen is hogere voorziening ingesteld, zaak C-461/01 P), alsmede de reeds aangehaalde arresten *Martinez e.a./Parlement en Comafrika en Dole Fresh Fruit Europe/Commissie*, en de arresten van 19 september 2001, *Mukand e.a./Raad* (T-58/99, nog niet gepubliceerd in de Jurisprudentie), en 6 december 2001, *Emesa Sugar/Raad* (T-43/98, nog niet gepubliceerd in de Jurisprudentie).

⁵ Beschikking 98/653/EG van de Commissie van 18 november 1998 inzake spoedmaatregelen die noodzakelijk zijn geworden wegens het voorkomen van boviene spongiforme encefalopathie in Portugal (PB L 311, blz. 23).

⁶ Richtlijn 90/425/EEG van de Raad van 26 juni 1990 inzake veterinaire en zoötechnische controles in het intracommunautaire handelsverkeer in bepaalde levende dieren en producten in het vooruitzicht van de totstandbrenging van de interne markt (PB L 224, blz. 29), en richtlijn 89/662/EEG van de Raad van 11 december 1989 inzake veterinaire controles in het intracommunautaire handelsverkeer in het vooruitzicht van de totstandbrenging van de interne markt (PB L 395, blz. 13).

verklaarde het Gerecht de beroepen van Spaanse reders tot nietigverklaring van de negende rubriek van bijlage I D bij verordening (EG) nr. 2742/1999⁷ niet-ontvankelijk. Daarbij was toegestaan dat uit hoofde van het ruilen van vangstmogelijkheden tussen de Franse Republiek en de Portugese Republiek voor het jaar 2000 tot 3 000 ton van het Portugese quotum van 5 220 ton ansjovis voor de zones ICES IX, ICES X en Cefac 34.1.1 mocht worden gevangen in de wateren van ICES-deelgebied VIII onder de soevereiniteit of de jurisdictie van Frankrijk.⁸ De verzoekers werden door de bestreden bepaling, die een algemene strekking heeft, immers niet geraakt uit hoofde van zekere bijzondere hoedanigheden of van een feitelijke situatie welke hen ten opzichte van ieder ander karakteriseert. De Raad was op het tijdstip van vaststelling van die bepaling inzonderheid niet verplicht rekening te houden met de bijzondere situatie van verzoekers.

Hoewel de beroepen tot nietigverklaring niet-ontvankelijk waren, wees het Gerecht erop dat voorzover de betrokkenen van mening waren dat zij door de bestreden handeling rechtstreeks schade hadden ondervonden, zij deze nog in geding konden brengen in het kader van de procedure inzake de niet-contractuele aansprakelijkheid als bedoeld in de artikelen 235 EG en 288 EG. Het leidde daaruit af dat het algemeen beginsel van gemeenschapsrecht, dat eenieder wier rechten en vrijheden zijn geschonden, recht heeft op een beroepsmogelijkheid, dat is geïnspireerd door artikel 13 van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden van 4 november 1950 (EVRM), in casu was geëerbiedigd.

In de zaak waarin het arrest van 27 juni 2001, *Andres de Dios e.a./Raad* (reeds aangehaald), is geweest, herinnerde het Gerecht eraan, dat het begrip „beschikking” in artikel 230, vierde alinea, EG de technische betekenis heeft die daaraan wordt toegekend door artikel 249 EG. Daar beschikking 1999/307/EG van de Raad van 1 mei 1999 tot vaststelling van de wijze waarop het Schengen-secretariaat in het secretariaat-generaal van de Raad wordt opgenomen (PB L 119, blz. 49) van toepassing is op objectief bepaalde situaties en rechtsgevolgen heeft voor op algemene en abstracte wijze aangewezen categorieën van personen, is zij ondanks het opschrift „beschikking” een maatregel van algemene strekking. Bij het daaropvolgende onderzoek van de vraag of verzoekers nietigverklaring van de handeling die niet tot hen was gericht konden vorderen, stelde het Gerecht dat zij door die handeling niet individueel werden geraakt. In antwoord op het argument dat verzoekers werden geïndividualiseerd doordat de Raad geen met de relevante bepalingen van het Statuut van de ambtenaren van de Europese Gemeenschappen overeenstemmende aanwervingsprocedure had ingesteld waaraan zij hadden kunnen deelnemen, overwoog het Gerecht, dat dit betoog, waarmee de instelling werd verweten hen van procedurele rechten te hebben beroofd, irrelevant was voor de beoordeling van de ontvankelijkheid van een beroep tegen een normatieve handeling, tenzij werd aangetoond dat deze instelling zich door haar keuze schuldig had gemaakt aan misbruik van procedure. In casu was daarvan evenwel niet het bewijs geleverd. Het Gerecht wees er ook op, dat het bestaan van een besloten kring van particulieren relevant kon zijn als element om hen, wat de normatieve handeling betreft, te individualiseren, indien de instelling waarvan de bestreden handeling afkomstig is, verplicht was bij de vaststelling van die handeling rekening te houden met de specifieke situatie van die particulieren. Aangezien

⁷ Verordening (EG) nr. 2742/1999 van de Raad van 17 december 1999 tot vaststelling, voor het jaar 2000, van de vangstmogelijkheden die gelden voor bepaalde visbestanden en groepen visbestanden in de wateren van de Gemeenschap en, wat vaartuigen van de Gemeenschap betreft, in andere wateren met vangstbeperkingen, tot vaststelling voorts van de bij de visserij in acht te nemen voorschriften, en tot wijziging van verordening (EG) nr. 66/98 (PB L 341, blz. 1).

⁸ Het ICES-gebied is de door de Internationale Raad voor het onderzoek van de zee vastgestelde en gedefinieerde statistische gebied. „Cefac” is de Visserijcommissie voor het centraal-oostelijk deel van de Atlantische Oceaan.

evenwel uit niets bleek dat verzoekers individueel werden geraakt, werd hun beroep niet-ontvankelijk verklaard.

. Op het gebied van steunmaatregelen van de staten volgt uit het arrest van 21 maart 2001, *Hamburger Hafen- und Lagerhaus e.a./Commissie* (reeds aangehaald), dat men een concurrent van de steunontvanger moet zijn om belanghebbende te zijn in de zin van artikel 88, lid 2, EG. Daar verzoeksters in die zaak geen rechtstreekse concurrenten waren van de steunontvanger, werden zij niet als belanghebbenden beschouwd en werd hun beroep tot nietigverklaring van de beschikking van de Commissie waarbij een steunmaatregel zonder inleiding van de in voornoemde bepaling bedoelde formele onderzoeksprocedure werd goedgekeurd, niet-ontvankelijk verklaard.

Een beroep tot nietigverklaring van een beschikking van de Commissie waarbij een bepaling van een belastingwet onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt werd verklaard en de terugvordering van de krachtens die bepaling verleende steun werd gelast, dat was ingediend door één van de begunstigden van de betrokken algemene steunregeling, achtte het Gerecht daarentegen ontvankelijk. In het arrest van 22 november 2001, *Mitteldeutsche Erdoel-Raffinerie/Commissie* (reeds aangehaald), werd verzoekster geacht door de bestreden beschikking individueel te worden geraakt. Het Gerecht merkte immers op, dat verschillende elementen waaruit bleek dat specifiek rekening was gehouden met verzoeksters investeringsproject, haar in een feitelijke situatie plaatsten die haar ten opzichte van iedere andere marktdeelnemer karakteriseerde.

. In verschillende zaken herinnerde het Gerecht aan de voorwaarden waaronder een beroepsorganisatie procesbevoegdheid heeft in de zin van artikel 230 EG (reeds aangehaalde beschikkingen *Iberotam e.a./Commissie* en *Federación de Cofradías de Pescadores de Guipúzcoa e.a./Raad* en arrest *Hamburger Hafen- und Lagerhaus e.a./Commissie*). Geen van de verzoekende verenigingen werd geacht geldig in de plaats te zijn getreden van één of meer leden (overeenkomstig de oplossing in het arrest van het Gerecht van 6 juli 1995, *AITEC e.a./Commissie*, T-447/93, T-448/93 en T-449/93, Jurispr. blz. II-1971) of de hoedanigheid van onderhandelaar te hebben in de zin van de arresten van het Hof van 2 februari 1988, *Van der Kooy e.a./Commissie* (67/85, 68/85 en 70/85, Jurispr. blz. 219), en 24 maart 1993, *CIRFS e.a./Commissie* (C-313/90, Jurispr. blz. I-1125).

4. De beroepstermijn

In de beschikking van 14 februari 2001, *Pitsiorlas/Raad en ECB* (T-3/00, Jurispr. blz. II-717; hiertegen is hogere voorziening ingesteld, zaak C-193/01 P), herinnerde het Gerecht eraan dat een verschoonbare dwaling onder uitzonderlijke omstandigheden tot gevolg kan hebben dat de beroepstermijn niet ingaat. Dat is met name het geval wanneer de betrokken instelling zich aldus heeft gedragen, dat dit gedrag alleen of in doorslaggevende mate bij een burger te goeder trouw, die alle zorgvuldigheid aan de dag legt die van een marktdeelnemer met normale kennis van zaken mag worden verwacht, tot een begrijpelijk misverstand heeft geleid. In deze zaak werden de door verzoeker aangevoerde omstandigheden echter niet beschouwd als uitzonderlijke omstandigheden die de dwaling verschoonbaar maakten, zodat het beroep tot nietigverklaring niet-ontvankelijk werd verklaard voorzover het tegen het besluit van de Raad was gericht.

B. Wettigheidstoetsing

1. Mededingingsregels voor ondernemingen

De rechtspraak inzake de mededingingsregels voor ondernemingen had betrekking op de regels van het EG-Verdrag en het EGKS-Verdrag.

De lering die uit de rechtspraak van het jaar 2001 kan worden getrokken, betreft zeer uiteenlopende kwesties: de werkingssfeer van de communautaire mededingingsregels, de door de artikelen 81 EG en 65 KS verboden kartels, het door artikel 82 EG verboden misbruik van een machtspositie, de eerbiediging van de rechten van de verdediging, het onderzoek van klachten betreffende inbreuken op de mededingingsregels en de vaststelling van de op te leggen sancties.

a) *Werkingsfeer van de communautaire mededingingsregels*

a.1) Materiële werkingssfeer

Vallen gedragsregels die de uitoefening van een vrij beroep organiseren binnen de materiële werkingssfeer van artikel 81 EG? Op die vraag antwoordde het Gerecht in het arrest van 28 maart 2001, *Institut des mandataires agréés/Commissie* (T-144/99, Jurispr. blz. II-1087), dat door het enkele feit dat regels die de uitoefening van een vrij beroep organiseren door de bevoegde instanties als „gedragsregels” worden gekwalificeerd, die regels niet principieel ontsnappen aan de werkingssfeer van artikel 81, lid 1, EG. Daarmee bevestigde het Gerecht de zienswijze van de Commissie in de beschikking⁹ waartegen het beroep was ingesteld. De geldigheid van dergelijke regels uit het oogpunt van die bepaling van het Verdrag kan derhalve enkel worden beoordeeld aan de hand van een onderzoek van geval tot geval, in het bijzonder door rekening te houden met de gevolgen ervan voor de handelingsvrijheid van de beroepsuitoefenaren en op de organisatie van het beroep, alsmede op de gebruikers van de betrokken diensten.

Deze benadering had reële gevolgen voor de zaak, daar het Gerecht op een punt de conclusie van de Commissie bevestigde dat wanneer vergelijkende reclame tussen gemachtigden door een gedragscode zonder meer verboden wordt, de mededinging wordt beperkt daar dat verbod het voor de gemachtigden welke het efficiëntst werken, moeilijker maakt hun activiteiten uit te breiden. Dit leidt met name tot een verstarring van de klantenkring van elke gemachtigde binnen een nationale markt.

a.2) Rule of reason

In een beroep tot nietigverklaring van de beschikking van de Commissie van 3 maart 1999¹⁰ stelden verzoeksters [*Métropole télévision (M6), France Télécom, Suez-Lyonnaise des eaux en Télévision française 1 SA (TF1)*] dat de toepassing van een rule of reason de Commissie tot de conclusie had kunnen leiden, dat artikel 81, lid 1, EG niet van toepassing was op een exclusiviteitsbeding en een beding betreffende de themaketens in de overeenkomst tot oprichting van de vennootschap *Télévision par satellite (TPS)*, zodat die twee bedingen niet behoeften te worden onderzocht in het licht van artikel 81, lid 3, EG en daar a fortiori geen ontheffing voor behoefde te worden verleend hetgeen de Commissie wel had gedaan.

⁹ Beschikking 1999/267/EG van de Commissie van 7 april 1999 inzake een procedure op grond van artikel 85 van het EG-Verdrag (zaak IV/36.147 EPI-gedragscode) (PB L 106, blz. 14).

¹⁰ Beschikking 1999/242/EG van de Commissie van 3 maart 1999 in een procedure op grond van artikel 85 van het EG-Verdrag (IV/36.237 TPS) (PB L 90, blz. 6).

Volgens het Gerecht (arrest van 18 september 2001, *M6 e.a./Commissie*, reeds aangehaald) kan het bestaan van een rule of reason in het kader van de toepassing van artikel 81, lid 1, EG niet worden aanvaard. De uitlegging van artikel 81, lid 1, EG volgens welke overeenkomstig een rule of reason de positieve en negatieve gevolgen van een overeenkomst voor de mededinging tegen elkaar moeten worden afgewogen ten einde te bepalen of die overeenkomst onder het in artikel 81, lid 1, EG gestelde verbod valt, valt moeilijk te rijmen met de normatieve structuur van artikel 81. Artikel 81, lid 3, voorziet immers uitdrukkelijk in de mogelijkheid om overeenkomsten die de mededinging beperken, vrij te stellen wanneer zij aan een aantal voorwaarden voldoen, met name wanneer zij noodzakelijk zijn om bepaalde doelstellingen te verwezenlijken en de ondernemingen niet de mogelijkheid geven, voor een wezenlijk deel van de betrokken producten de mededinging uit te schakelen. Slechts binnen het strikte kader van deze bepaling kunnen de positieve en negatieve gevolgen van een restrictie voor de mededinging tegen elkaar worden afgewogen, zo niet zou artikel 81, lid 3, EG een groot deel van zijn nuttig effect verliezen.

Onder verwijzing naar een aantal arresten waarin het Hof en het Gerecht zich hebben uitgesproken voor een soepeler benadering van het verbod in artikel 81, lid 1, EG, overwoog het Gerecht dat die arresten evenwel niet aldus kunnen worden uitgelegd, dat zij het bestaan van een rule of reason bevestigen. Zij liggen veeleer in de lijn van een ruimere rechtspraak volgens welke niet geheel in abstracto en zonder onderscheid mag worden aangenomen, dat elke overeenkomst die de handelingsvrijheid van partijen of van één van hen beperkt, noodzakelijkerwijs onder het verbod van artikel 81, lid 1, EG valt. Bij het onderzoek naar de toepasselijkheid van deze bepaling op de overeenkomst moet immers rekening worden gehouden met de concrete situatie waarin zij effect sorteert, in het bijzonder met de economische en juridische context waarin de betrokken ondernemingen opereren, de aard van de producten en/of diensten waarop deze overeenkomst betrekking heeft, en de structuur van de relevante markt en de werkelijke omstandigheden waaronder deze functioneert.

a.3) Nevenrestricties

In het arrest *M6 e.a./Commissie* heeft het Gerecht ook het begrip nevenrestricties in het communautaire mededingingsrecht en de gevolgen van een kwalificatie als nevenrestrictie verduidelijkt. Verzoeksters stelden in wezen, dat de Commissie het exclusiviteitsbeding en het beding betreffende de themaketens (waarvoor krachtens artikel 81, lid 3, EG een vrijstelling was verleend) had moeten aanmerken als nevenrestricties bij de oprichting van TPS (met betrekking waartoe de Commissie had geoordeeld, dat er voor haar geen reden was om op te treden uit hoofde van artikel 81, lid 1, EG).

Volgens het Gerecht omvat het begrip nevenrestrictie in het communautaire mededingingsrecht elke restrictie die rechtstreeks verband houdt met en nodig is voor de verwezenlijking van een primaire transactie.

Volgens het arrest moet onder rechtstreeks met een primaire transactie verband houdende restrictie worden verstaan elke restrictie die van ondergeschikt belang is bij de verwezenlijking van die transactie en die daarmee een duidelijk verband heeft. De voorwaarde dat een restrictie nodig moet zijn, impliceert een dubbel onderzoek: onderzocht moet worden, of de restrictie objectief noodzakelijk is voor de verwezenlijking van de primaire transactie, en of zij niet verder gaat dan noodzakelijk is. Het onderzoek van de objectieve noodzakelijkheid van een restrictie voor de primaire transactie kan slechts vrij abstract zijn. Indien blijkt dat de primaire transactie zonder de restrictie moeilijk of niet kan worden gerealiseerd, kan de restrictie voor de verwezenlijking ervan objectief noodzakelijk worden geacht. Indien de duur of de materiële en geografische werkingssfeer evenwel verder gaan dan noodzakelijk is voor de verwezenlijking van de transactie, moet de restrictie in het kader van artikel 81, lid 3, EG afzonderlijk worden geanalyseerd.

Met betrekking tot de gevolgen van een aldus gekwalificeerde restrictie moet de verenigbaarheid met de mededingingsregels tezamen met die van de primaire transactie worden onderzocht. Indien de primaire transactie niet onder het verbod van artikel 81, lid 1, EG valt, geldt dat ook voor de restricties die rechtstreeks verband houden met en noodzakelijk zijn voor de verwezenlijking van die transactie. Zo de primaire transactie daarentegen een beperking is in de zin van die bepaling, waarvoor op grond van artikel 81, lid 3, EG evenwel een vrijstelling is verleend, geldt die vrijstelling ook voor de nevenrestricties. In casu was het Gerecht van oordeel, dat de Commissie geen kennelijke beoordelingsfout had gemaakt door de genoemde bedingen niet als nevenrestricties bij de oprichting van TPS te kwalificeren en derhalve de verenigbaarheid van die bedingen met de mededingingsregels afzonderlijk te onderzoeken.

b) *Verboden mededingingsregelingen*

b.1) Bij artikel 81, lid 1, EG verboden mededingingsregelingen

. In verschillende zaken diende het Gerecht de wettigheid te toetsen van beschikkingen van de Commissie waarbij inbreuken op artikel 81, lid 1, EG werden vastgesteld. In het arrest van 12 juli 2001, *Tate & Lyle e.a./Commissie* (T-202/98, T-204/98 en T-207/98, Jurispr. blz. II-2035; hiertegen is hogere voorziening ingesteld, zaak C-359/01 P), besliste het dat de Commissie in haar beschikking van 14 oktober 1998¹¹ de voorwaarden voor het verbod van een kartel juist had toegepast en verwierp het bijgevolg de beroepen op dit punt.

. De kwestie van mededingingsbeperkingen die het gevolg zijn van het cumulatieve effect van soortgelijke verticale overeenkomsten werd grondig onderzocht in het arrest van 5 juli 2001, *Roberts/Commissie* (T-25/99, Jurispr. blz. II-1881).

In casu hadden de exploitanten van een pub in het Verenigd Koninkrijk in een klacht op grond van artikel 3, lid 2, van verordening nr. 17 van de Raad van 6 februari 1962, Eerste verordening over de toepassing van de artikelen [81] en [82] van het Verdrag (PB 1962, 13, blz. 204), gesteld dat hun huurcontract met de regionale brouwerij Greene King, waarvan zij als huurders verplicht waren hun bier te betrekken, in strijd was met artikel 81, lid 1, EG. Hun klacht werd bij beschikking van de Commissie afgewezen op grond dat het door Greene King gebruikte standaard-huurcontract niet binnen de werkingssfeer van deze bepaling valt. Hun beroep bij het Gerecht strekte tot nietigverklaring van die beschikking.

Nadat het Gerecht zich er in detail van had vergewist dat de relevante markt in de bestreden beschikking juist was afgebakend als de markt van de distributie van bier in drankgelegenheden zoals het Hof had gedaan in het arrest van 28 februari 1991, *Delimitis* (C-234/89, Jurispr. blz. I-935) onderzocht het of de Commissie terecht had overwogen dat het netwerk van overeenkomsten van Greene King, bestaande uit een huurovereenkomst in combinatie met een afnameverplichting tussen deze brouwerij en haar huurders, geen aanmerkelijke invloed op de afscherming van de betrokken markt heeft, zodat deze overeenkomsten niet onder het verbod van artikel 81, lid 1, EG vallen. Het Gerecht was het met die conclusie eens.

In dat verband herinnerde het Gerecht er allereerst aan, dat om te beoordelen of een standaard-bierleveringsovereenkomst bijdraagt tot de cumulatieve afschermende werking van al

¹¹ Beschikking 1999/210/EG van de Commissie van 14 oktober 1998 betreffende een procedure krachtens artikel [81] van het EG-Verdrag (Zaak nr. IV/F-3/33.708 British Sugar plc, zaak nr. IV/F-3/33.709 Tate & Lyle plc, zaak nr. IV/F-3/33.710 Napier Brown & Company Ltd, zaak nr. IV/F-3/33.711 James Budgett Sugars Ltd) (PB 1999, L 76, blz. 1).

dergelijke contracten tezamen, volgens de rechtspraak van het Hof moet worden uitgegaan van de positie van de contractpartijen op de markt. Deze bijdrage hangt bovendien af van de duur van deze overeenkomsten. Indien deze, vergeleken met de gemiddelde duur van de in het algemeen op de relevante markt gesloten overeenkomsten, klaarblijkelijk buitensporig is, valt de individuele overeenkomst onder het verbod van artikel 81, lid 1, EG. Een brouwerij met een betrekkelijk klein marktaandeel, die haar verkooppunten jarenlang aan zich bindt, kan namelijk evenzeer tot een marktafscherming bijdragen als een brouwerij met een vrij sterke marktpositie, die haar verkooppunten in de regel na kortere tijd van de binding bevrijdt. In casu werden noch het marktaandeel van de brouwerij noch de duur van haar bierleveringsovereenkomsten geacht aanmerkelijk bij te dragen tot de afscherming van de markt.

Vervolgens onderzocht het Gerecht of het netwerk van contracten van een brouwer/groothandelaar, in casu Greene King dat op zichzelf niet aanmerkelijk bijdraagt tot de afscherming van de markt kan worden gerekend tot de netwerken van contracten van de brouwers/leveranciers die wel aanmerkelijk tot deze afscherming bijdragen en aldus onder artikel 81, lid 1, EG kan vallen. Daarvoor moet aan twee voorwaarden worden voldaan. In de eerste plaats moet worden onderzocht of de bierleveringsovereenkomsten tussen deze brouwer/groothandelaar en de brouwers/leveranciers de „overeenkomsten aan de toeleveringszijde” als een deel van de contractennetwerken van de brouwers/leveranciers kunnen worden beschouwd. Dat is het geval indien zij een bepaling bevatten die als een afnameverplichting (verbintenissen tot minimumafname, voorraadverplichtingen of concurrentiebedingen) kan worden beschouwd. Opdat niet alleen de overeenkomsten aan de toeleveringszijde, maar ook de overeenkomsten tussen de brouwer/groothandelaar en de met hem verbonden drankgelegenheden, dus de overeenkomsten aan de afnemerszijde, tot de contractennetwerken van de brouwers-leveranciers kunnen worden gerekend, is het in de tweede plaats bovendien noodzakelijk, dat de overeenkomsten tussen de brouwers/leveranciers en de brouwer/groothandelaar een dermate dwingende werking hebben, dat de toegang tot het netwerk van overeenkomsten aan de toeleveringszijde van de brouwer/groothandelaar voor andere brouwers niet meer mogelijk is of ten minste erg moeilijk wordt gemaakt. Indien de dwingende werking van de overeenkomsten aan de toeleveringszijde beperkt is, kunnen andere brouwers immers leveringsovereenkomsten met de brouwer/groothandelaar sluiten en aldus toegang verkrijgen tot diens netwerk van overeenkomsten aan de afnemerszijde. Zij zouden zo ook toegang kunnen hebben tot alle drankgelegenheden die deel uitmaken van dit netwerk, zonder dat er met elk verkooppunt een aparte overeenkomst moet worden gesloten. Het bestaan van een netwerk van overeenkomsten aan de afnemerszijde kan dus een factor zijn die de toetreding tot de markt door andere brouwers kan begunstigen. Na deze analyse was het Gerecht van oordeel, dat de Commissie geen kennelijke beoordelingsfout had gemaakt door in de bestreden beschikking te beslissen dat het netwerk van overeenkomsten aan de afnemerszijde van Greene King niet kan worden gerekend tot de bierleveringsovereenkomsten die de brouwers/leveranciers met haar hebben gesloten.

b.2) Bij artikel 65 KS verboden mededingingsregelingen

. De Wirtschaftsvereinigung Stahl, de beroepsvereniging van de Duitse staalindustrie, en zestien van haar leden hadden bij de Commissie een overeenkomst over een systeem van informatie-uitwisseling aangemeld, die bij beschikking van 26 november 1997¹² onverenigbaar met artikel 65, lid 1, KS was verklaard. Het Gerecht verklaarde deze beschikking nietig (arrest

¹²

Beschikking 98/4/EGKS van de Commissie van 26 november 1997 betreffende een procedure op grond van artikel 65 van het EGKS-Verdrag (zaak IV/36.069 – Wirtschaftsvereinigung Stahl) (PB 1998, L 1, blz. 10).

van 5 april 2001, *Wirtschaftsvereinigung Stahl e.a./Commissie*, T-16/98, Jurispr. blz. II-1217) omdat de Commissie ten onrechte rekening had gehouden met elementen die niet bij haar waren aangemeld. Dienaangaande herinnerde het Gerecht eraan, dat overeenkomsten over informatie-uitwisseling over het algemeen niet automatisch verboden zijn door artikel 65 KS, maar alleen wanneer met korte tussenpozen gevoelige, nauwkeurige en recente gegevens worden uitgewisseld. Aangezien de Commissie haar beoordeling van de overeenkomst had gebaseerd op het gecombineerde effect van de uitwisseling van de drie EGKS-vragenlijsten 2-71, 2-73 en 2-74, terwijl de aangemelde overeenkomst geen betrekking had op de uitwisseling van vragenlijst 2-73, die nu juist de meest nauwkeurige en gedetailleerde gegevens verstrekt en derhalve uitsluitel geeft over de strategie van de verschillende producenten, maakte die omstandigheid de analyse van de Commissie volkomen ongeldig. Het is niet uitgesloten, dat de Commissie tot een ander oordeel zou zijn gekomen en de aangemelde overeenkomst niet in strijd met artikel 65, lid 1, KS zou hebben geacht, indien zij rekening had gehouden met de werkelijke draagwijdte van de overeenkomst.

. In de beschikking van 21 januari 1998¹³ stelde de Commissie vast, dat verschillende ondernemingen een overeenkomst hadden gesloten om met ingang van dezelfde datum dezelfde referentiewaarden te gebruiken bij de berekening van de legeringstoelage [een prijssupplement dat wordt berekend aan de hand van de koers van de door de producenten van roestvrij staal gebruikte legeringselementen (nikkel, chroom en molybdeen) en dat aan de basisprijs van roestvrij staal wordt toegevoegd] teneinde voor roestvrij staal tot een prijsverhoging te komen. Zij legde hen daarvoor een sanctie op.

Bij arrest van 13 december 2001, *Krupp Thyssen Stainless en Acciai speciali Terni/Commissie* (T-45/98 en T-47/98, nog niet gepubliceerd in de Jurisprudentie), bevestigde het Gerecht de bestreden beschikking voorzover die twee verzoeksters een inbreuk ten laste werd gelegd, bestaande uit deelneming aan een mededingingsregeling betreffende de onderling afgestemde invoering en toepassing van dezelfde referentiewaarden voor legeringselementen in de berekeningsformule van de legeringstoelage. Bij de beoordeling herinnerde het Gerecht eraan, dat de Commissie voor het bewijs van een inbreuk op artikel 65, lid 1, KS geen nadelig gevolg voor de mededinging hoeft aan te tonen wanneer zij het bestaan heeft aangetoond van een overeenkomst of van onderling samenhangende gedragingen die ertoe strekken de mededinging te beperken, en dat ondanks het feit dat de mededingingsregeling er slechts toe strekte dat een element van de uiteindelijke prijs van platte producten van roestvrij staal werd vastgesteld.

c) *Ontheffing van het verbod*

De duur van een ontheffing moet toereikend zijn om degenen aan wie de ontheffing wordt verleend, in staat te stellen de voordelen te verwezenlijken die de ontheffing rechtvaardigen. Een aantal verzoekers betwistten de wettigheid van tot hun gerichte beschikkingen omdat de duur van de ontheffing huns inziens te kort was (reeds aangehaalde arresten van 28 maart 2001, *Institut des mandataires agréés/Commissie*, en 18 september 2001, *M6 e.a./Commissie*). Beide beroepen werden evenwel verworpen.

In het arrest *M6 e.a./Commissie* stelde het Gerecht vast, dat verzoeksters onvoldoende elementen hadden aangevoerd om aan te tonen dat de Commissie bij de vaststelling van de duur van de ontheffing in de zin van artikel 81, lid 3, EG een kennelijke beoordelingsfout had gemaakt. Het beklemtoonde daarbij dat waar het om ingewikkelde economische beoordelingen gaat, de rechterlijke toetsing met name beperkt dient te blijven tot het onderzoek van de feitelijke grondslag en de daarop door de Commissie toegepaste juridische kwalificaties.

¹³ Beschikking 98/247/EGKS van de Commissie van 21 januari 1998 inzake een procedure op grond van artikel 65 van het EGKS-Verdrag (Zaak IV/35.814 - Legeringstoelage) (PB L 100, blz. 55).

d) *Misbruik van machtspositie*

Bij arrest van 22 november 2001, *AAMS/Commissie* (T-139/98, nog niet gepubliceerd in de Jurisprudentie), bevestigde het Gerecht de beschikking¹⁴ waarbij de Commissie had vastgesteld, dat Amministrazione Autonoma dei Monopoli di Stato, een lichaam dat onder het belastingbestuur van de Italiaanse Staat ressorteert en met name werkzaam is in de productie, invoer, uitvoer en groothandel van tabaksfabrikaten, met gebruikmaking van haar machtspositie op de Italiaanse grootdistributiemarkt in sigaretten, in strijd met artikel 82 EG ongeoorloofde gedragingen ter bescherming van haar positie op de Italiaanse sigarettenmarkt had verricht.

e) *Rechten van de verdediging*

De vennootschap Mannesmannröhren-Werke stelde bij het Gerecht beroep in tot nietigverklaring van een beschikking van de Commissie op grond van artikel 11, lid 5, van verordening nr. 17 waarbij haar werd gelast binnen een bepaalde termijn een aantal vragen te beantwoorden op straffe van een dwangsom. Volgens verzoekster schond deze beschikking haar rechten van de verdediging.

In het arrest van 20 februari 2001, *Mannesmannröhren-Werke/Commissie* (T-112/98, Jurispr. blz. II-729), stelde het Gerecht haar ten dele in het gelijk. Het Gerecht baseerde zijn beoordeling op de redenering van het Hof in de zaak *Orkem*.¹⁵ Volgens het Gerecht bestaat er in de communautaire mededingingsprocedures geen absoluut zwijgrecht, maar een onderneming waartoe bij beschikking een verzoek om inlichtingen is gericht, heeft het recht geen antwoorden te geven waarmee zij het bestaan van de inbreuk zou erkennen. In casu verklaarde het Gerecht de beschikking van de Commissie nietig voorzover de onderneming daarin werd verzocht om een beschrijving van het onderwerp van bepaalde vergaderingen en van tijdens die vergaderingen genomen besluiten.

Aangaande het argument dat een persoon tot wie een verzoek om inlichtingen is gericht, op grond van artikel 6, leden 1 en 2, EVRM kan weigeren zelfs zuiver feitelijke vragen te beantwoorden en kan weigeren documenten aan de Commissie over te leggen, herinnerde het Gerecht eraan, dat verzoekster zich voor de gemeenschapsrechter niet rechtstreeks op het EVRM kan beroepen.

Het beklemtoonde evenwel, dat het gemeenschapsrecht de fundamentele beginselen van eerbiediging van de rechten van de verdediging en van het recht op een eerlijk proces erkent en dat overeenkomstig die beginselen, *die op het specifieke vlak van het mededingingsrecht dat in deze zaak aan de orde was, een evenwaardige bescherming bieden als artikel 6 EVRM*, het Hof en het Gerecht in vaste rechtspraak hebben erkend dat de adressaten van verzoeken van de Commissie op grond van artikel 11, lid 5, van verordening nr. 17, het recht hebben enkel te antwoorden op vragen van zuiver feitelijke aard en enkel bestaande stukken en documenten over te leggen. Dat recht geldt trouwens vanaf de eerste fase van een onderzoek door de Commissie. De verplichting om zuiver feitelijke vragen van de Commissie te beantwoorden en gevolg te geven aan verzoeken van de Commissie om overlegging van bestaande documenten, levert geen schending op van de rechten van de verdediging of van het recht op een eerlijk proces. Niets belet de adressaat immers om later, in de administratieve procedure

¹⁴ Beschikking 98/538/EG van de Commissie van 17 juni 1998 inzake een procedure op grond van artikel [82] van het EG-Verdrag (IV/36.010-F3 Amministrazione Autonoma dei Monopoli di Stato) (PB L 252, blz. 47).

¹⁵ Arrest Hof van 18 oktober 1989, *Orkem/Commissie*, 374/87, Jurispr. blz. 3283.

of tijdens de procedure voor de gemeenschapsrechter, zijn rechten van verdediging uit te oefenen en aan te tonen, dat de in zijn antwoorden uiteengezette feiten of de overgelegde documenten een andere betekenis hebben dan de Commissie meent.

Wat de mogelijke invloed van het op 7 december 2000 te Nice afgekondigde Handvest van de grondrechten van de Europese Unie (PB C 364, blz. 1) op de beoordeling van deze zaak betreft, wees het Gerecht erop, dat dit Handvest nog niet was afgekondigd toen de bestreden beschikking werd vastgesteld (15 mei 1998) en dus niet van invloed kon zijn op de geldigheid daarvan.

. In het reeds aangehaalde arrest van 13 december 2001, *Krupp Thyssen Stainless en Acciai speciali Terni/Commissie*, stelde het Gerecht vast dat hoewel Krupp Thyssen Stainless de verantwoordelijkheid had aanvaard voor de feiten die aan Thyssen Stahl ten laste waren gelegd aangezien zij de activiteiten van deze laatste in de sector van de betrokken producten had overgenomen zij niet had afgezien van haar recht om over die feiten te worden gehoord. Een dergelijke verklaring, die met name is ingegeven door economische overwegingen die eigen zijn aan concentraties van ondernemingen, en ten gevolge waarvan wordt afgeweken van het beginsel dat aan een natuurlijke of rechtspersoon slechts een sanctie kan worden opgelegd voor feiten die hem individueel ten laste worden gelegd, moet restrictief worden uitgelegd. In het bijzonder mag degene die een dergelijke verklaring heeft afgelegd, zonder enige blijk van het tegendeel niet worden geacht te hebben afgezien van de uitoefening van zijn rechten van de verdediging. Om die redenen verklaarde het Gerecht artikel 1 van de bestreden beschikking ten dele nietig.

f) *Onderzoek van klachten door de Commissie*

Sinds het arrest van het Hof van 18 oktober 1979, *Gema/Commissie* (125/78, Jurispr. blz. 3173), staat vast dat artikel 3 van verordening nr. 17 een verzoeker in de zin van dat artikel niet het recht verleent op een definitieve beschikking van de Commissie in de zin van artikel 249 EG betreffende het al of niet bestaan van een inbreuk op artikel 81 EG en/of artikel 82 EG. Wanneer bij de Commissie een klacht is ingediend, moet zij evenwel de haar ter kennis gebrachte elementen nauwgezet onderzoeken, om te beoordelen, of zij een gedraging aan het licht brengen die de mededinging binnen de Gemeenschap kan vervalsen en de handel tussen lidstaten ongunstig kan beïnvloeden (arrest van 21 maart 2001, *Métropole télévision/Commissie*, T-206/99, Jurispr. blz. II-1057) en de klager mededelen waarom zij eventueel beslist de zaak te seponeren.

In verschillende zaken diende het Gerecht na te gaan of de verplichtingen van de Commissie bij de behandeling van bij haar ingediende klachten waren nagekomen [arresten van 31 januari 2001, *Weyl Beef Products e.a./Commissie* (T-197/97 en T-198/97, Jurispr. blz. II-303), 14 februari 2001, *Trabisco/Commissie* (T-26/99, Jurispr. blz. II-633), *Sodima/Commissie* (T-62/99, Jurispr. blz. II-655), en *SEP/Commissie* (T-115/99, Jurispr. blz. II-691), 21 maart 2001, *Métropole télévision/Commissie* (reeds aangehaald); beschikking van 20 maart 2001, *Compagnia Portuale Pietro Chiesa/Commissie* (reeds aangehaald)]. Een andere zaak betrof de verplichtingen van de Commissie met betrekking tot klachten inzake schending van het EGKS-Verdrag (arrest Gerecht van 7 februari 2001, *NALOO/Commissie*, T-89/98, Jurispr. blz. II-515; hiertegen is hogere voorziening ingesteld, zaken C-172/01 P, C-175/01 P, C-176/01 P en C-180/01 P).

. Eén van de verplichtingen van de Commissie is om de vastgestelde handeling te motiveren. In de reeds aangehaalde arresten *Métropole télévision/Commissie* en *NALOO/Commissie* wees het Gerecht ambtshalve op de ontoereikende motivering van de beschikkingen van de Commissie, die het dan ook nietig verklaarde.

In het arrest *Métropole télévision/Commissie* was een beschikking aan de orde tot afwijzing van de klacht van Métropole télévision tegen de herhaalde weigering van de Europese Radio- en Televisie-Unie (ERU) om haar als lid te aanvaarden.

Voor een goed begrip van de beslissing van het Gerecht moet eraan worden herinnerd dat het Gerecht bij arrest van 11 juli 1996, *Métropole e.a./Commissie* (T-528/93, T-542/93, T-543/93 en T-546/93, Jurispr. blz. II-649), de beschikking nietig had verklaard waarbij krachtens artikel 81, lid 3, EG een ontheffing was verleend voor met name de statutaire bepalingen van de ERU.

Na dit arrest houdende nietigverklaring, waarin het Gerecht zich niet over de toepassing van artikel 81, lid 1, EG had uitgesproken, was de Commissie teruggekomen op haar standpunt betreffende de toepassing van die bepaling op de regels betreffende het ERU-lidmaatschap. Anders dan in de nietig verklaarde ontheffingsbeschikking had zij in de beschikking tot afwijzing van de klacht geoordeeld dat die regels niet onder die verdragsbepaling vallen. Hoewel het Gerecht een dergelijke substantiële wijziging van het standpunt van de Commissie aanvaardde, was het van oordeel dat die wijziging moet worden gemotiveerd, hetgeen in casu niet was gebeurd.

. Het Gerecht toetste ook de juistheid van beschikkingen tot afwijzing van een klacht. In wezen moest worden onderzocht of de Commissie kon concluderen dat de klacht moest worden afgewezen omdat er onvoldoende communautair belang bestond bij een verder onderzoek van de zaak of omdat niet was voldaan aan de voorwaarden voor toepassing van de mededingingsregels van het EG-Verdrag.

In het arrest *Métropole télévision/Commissie* stelde het Gerecht niet alleen de ontoereikende motivering vast op grond waarvan de handeling moest worden nietig verklaard, maar stelde het ook vast dat de Commissie de op haar rustende verplichtingen had geschonden doordat zij had verzuimd, in het kader van een onderzoek van een klacht wegens een inbreuk op artikel 81 EG het eventuele voortduren van de mededingingsbeperkende gevolgen van de gestelde met die bepaling strijdige praktijken en de invloed daarvan op de betrokken markt te beoordelen.

. In de reeds aangehaalde arresten *Trabisco/Commissie* en *Sodima/Commissie* ten slotte, besliste het Gerecht dat hoewel de Commissie binnen een redelijke termijn moet beslissen op een klacht op grond van artikel 3 van verordening nr. 17, de overschrijding van die termijn gesteld al dat die vaststaat op zich niet noodzakelijkerwijs de nietigverklaring van de bestreden beschikking rechtvaardigt. Ter zake van de toepassing van de mededingingsregels kan de overschrijding van de redelijke termijn enkel een reden voor nietigverklaring van een beschikking houdende vaststelling van een inbreuk zijn, wanneer is aangetoond dat door de schending van dit beginsel inbreuk is gemaakt op de rechten van de verdediging van de betrokken ondernemingen. Buiten dit specifieke geval heeft de niet-nakoming van de verplichting om binnen een redelijke termijn te beslissen, geen gevolgen voor de geldigheid van de administratieve procedure op grond van verordening nr. 17. Derhalve faalde het middel betreffende de onredelijk lange duur van de administratieve procedure voor de Commissie.

g) *Vaststelling van het bedrag van de geldboeten*

In 1998 stelde de Commissie richtsnoeren vast voor de berekening van geldboeten die uit hoofde van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17, respectievelijk artikel 65, lid 5, van het EGKS-Verdrag worden opgelegd (PB C 9, blz. 3). De eerste gevallen van toepassing daarvan werden thans aan het Gerecht voorgelegd.

Nadat British Sugar bij beschikking van de Commissie¹⁶ een geldboete van 39,6 miljoen ECU was opgelegd wegens een inbreuk op artikel 81, lid 1, EG op de industrie- en kleinhandelssuikermarkten, stelde zij voor het Gerecht dat het door de richtsnoeren ingevoerde begrip verzwarende omstandigheden niet in overeenstemming is met artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17. In het reeds aangehaalde arrest van 12 juli 2001, *Tate & Lyle e.a./Commissie*, achtte het Gerecht dat argument ongegrond. De wijze waarop de Commissie geldboeten vaststelt, waarbij eerst de zwaarte van de inbreuk alleen wordt beoordeeld op basis van de specifieke elementen van de inbreuk, en de beoordeling van de zwaarte daarna wordt aangepast aan de specifieke omstandigheden van de betrokken onderneming, waarbij zij niet alleen eventuele verzwarende omstandigheden, maar in voorkomend geval ook verzachtende omstandigheden in acht neemt, is volstrekt niet in strijd met de letter en de geest van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17. In het kader van inbreuken waarbij verschillende ondernemingen betrokken zijn, kan aldus bij de beoordeling van de zwaarte van de inbreuk rekening worden gehouden met de verschillende rol van elke onderneming en met haar houding tegenover de Commissie in de loop van de procedure.

. Een onderneming kan met de Commissie samenwerken. Voor die samenwerking kan zij worden beloofd overeenkomstig de mededeling van de Commissie betreffende het niet opleggen of verminderen van geldboeten in zaken betreffende mededingingsregelingen (PB 1996, C 207, blz. 4).

De omvang van de samenwerking, de kwalificatie daarvan en de daadwerkelijke inaanmerkingneming ervan wanneer de Commissie het bedrag van de geldboete vaststelt, kan evenwel aanleiding geven tot betwisting, zoals blijkt uit de zaken die hebben geleid tot het reeds aangehaalde arrest *Tate & Lyle e.a./Commissie* waarin het Gerecht van oordeel was, dat de Commissie de omvang van de medewerking van Tate & Lyle onjuist had beoordeeld en tot de arresten van 13 december 2001, *Krupp Thyssen Stainless en Acciai speciali Terni/Commissie* (reeds aangehaald), en *Acerinox/Commissie* (T-48/98, nog niet gepubliceerd in de Jurisprudentie).

In de laatste twee arresten was het Gerecht van oordeel dat de Commissie het beginsel van gelijke behandeling had geschonden door één van de in de mededeling genoemde criteria op discriminerende wijze toe te passen.

Het geschil was het gevolg van het feit dat de Commissie het bedrag van de aan verzoeksters opgelegde geldboete minder had verlaagd dan de geldboete van Usinor, de eerste onderneming die de vragen van de Commissie over de vermoedelijke inbreuk had beantwoord, omdat verzoeksters in vergelijking met het eerste antwoord geen enkel nieuw element hadden aangevoerd. In antwoord op een vraag van het Gerecht had de Commissie verklaard dat alle ondernemingen dezelfde vragenlijst hadden ontvangen.

Daar de Commissie niet had aangetoond dat verzoeksters kennis hadden van de inhoud van de antwoorden van Usinor, kon het feit alleen dat Usinor als eerste de gelaakte feiten had erkend, geen objectieve reden zijn om de betrokken ondernemingen verschillend te behandelen. De beoordeling van de mate waarin ondernemingen medewerking hebben verleend, kan immers niet afhankelijk zijn van louter toevallige factoren, zoals de volgorde waarin zij door de Commissie zijn ondervraagd.

¹⁶

Zie voetnoot 11.

h) Concentraties

Het Gerecht deed één zaak af betreffende concentraties van ondernemingen, en wel in het kader van de regels van het EGKS-Verdrag (arrest van 31 januari 2001, *RJB Mining/Commissie*, T-156/98, Jurispr. blz. II-337; hiertegen is hogere voorziening ingesteld, zaken C-157/01 P en C-169/01 P). De zaak was het gevolg van de beschikking van de Commissie van 29 juli 1998¹⁷ waarbij overeenkomstig artikel 66 KS goedkeuring werd verleend voor de fusie van drie Duitse steenkolenproducenten, RAG Aktiengesellschaft (RAG), Saarbergwerke AG (SBW) en Preussag Anthrazit GmbH. De door RAG voor de aankoop van SBW te betalen prijs was vastgesteld op 1 DEM. De fusie maakte deel uit van het „kolencompromis”, gesloten tussen die drie producenten en de Duitse autoriteiten, waarin was voorzien in de verlening van staatssteun door de Duitse regering.

Alvorens de bestreden beschikking nietig te verklaren, overwoog het Gerecht, dat wanneer de Commissie een beschikking geeft over de verenigbaarheid van een concentratie tussen ondernemingen met de gemeenschappelijke markt, zij rekening moet houden met de gevolgen van staatssteun aan die ondernemingen voor de handhaving van een daadwerkelijke mededinging op te betrokken markt. Ofschoon de Commissie niet verplicht was vooraf in een formele beschikking de wettigheid te beoordelen van de veronderstelde steun, namelijk de voor de overname van SBW te betalen prijs, kon zij zich in het kader van een krachtens artikel 66, lid 2, KS verricht mededingingsonderzoek niet onttrekken aan een beoordeling van de vraag of en eventueel in welke mate de financiële en dus de commerciële macht van de gefuseerde eenheid is versterkt door de financiële ondersteuning in de vorm van die eventuele steun.

2. Steunmaatregelen van de staten

Het Gerecht deed uitspraak in beroepen tot nietigverklaring van beschikkingen op grond van de regels van het EG-Verdrag (arresten van 15 maart 2001, *Prayon-Rupel/Commissie*, T-73/98, Jurispr. blz. II-867, 4 april 2001, *Regione autonoma Friuli-Venezia Giulia/Commissie*, T-288/97, Jurispr. blz. II-1169, en 7 juni 2001, *Agrana Zucker und Stärke/Commissie*, T-187/99, Jurispr. blz. II-1587; hiertegen is hogere voorziening ingesteld, zaak C-321/01 P) en het EGKS-Verdrag (arresten van 5 juni 2001, *ESF Elbe-Stahlwerke Feralpi/Commissie*, T-6/99, Jurispr. blz. II-1523, en 12 juli 2001, *UK Coal/Commissie*, T-12/99 en T-63/99, Jurispr. blz. II-2153).

a) Onderzoek door de Commissie

Bij beschikking van 1 oktober 1997 besliste de Commissie dat de verlenging door de Duitse autoriteiten van de steunregeling voor investeringen in de nieuwe deelstaten, die zij voordien had goedgekeurd, een met de gemeenschappelijke markt onverenigbare steunregeling vormde. Eén van de begunstigden van deze verlenging, de Mitteldeutsche Erdoel-Raffinerie, die haar investeringsproject wegens niet aan haar toerekenbare omstandigheden niet binnen de door de oorspronkelijke steunregeling gestelde termijn had kunnen beëindigen, stelde een beroep in dat leidde tot het reeds aangehaalde arrest van 22 november 2001, *Mitteldeutsche Erdoel-Raffinerie/Commissie*, waarbij de bestreden beschikking nietig werd verklaard *voorzover zij verzoekster betreft*. Het Gerecht was immers van oordeel dat de Commissie, *wat verzoekster betreft*, niet had mogen concluderen dat de betrokken bepaling een *bijkomende* staatssteun inhield of met de gemeenschappelijke markt onverenigbaar was.

¹⁷ Beschikking van de Commissie van 29 juli 1998 houdende goedkeuring van de overname van Saarbergwerke AG en Preussag Anthrazit GmbH door RAG Aktiengesellschaft (zaak nr. IV/EGKS.1252 RAG/Saarbergwerke AG/Preussag Anthrazit).

In zijn beoordeling wees het Gerecht erop, dat de Commissie in de beschikking waarmee zij haar onderzoek afsluit, kan vaststellen dat de toepassing van de aangemelde steunregeling in bepaalde gevallen een steunmaatregel oplevert en in andere gevallen niet, of die toepassing alleen voor bepaalde gevallen onverenigbaar kan verklaren met de gemeenschappelijke markt. Bij de uitoefening van haar ruime beoordelingsbevoegdheid kan zij meer in het bijzonder een onderscheid maken tussen de begunstigden van een aangemelde steunregeling, naargelang zij al dan niet bepaalde kenmerken vertonen of aan bepaalde voorwaarden voldoen. Het is ook mogelijk dat de Commissie niet mag volstaan met een algemene en abstracte analyse van de aangemelde steunregeling, maar ook het specifieke geval van één van de steunontvangers moet onderzoeken. In casu was een dergelijk onderzoek niet alleen noodzakelijk wegens de bijzonderheden van het geval, maar ook omdat de regering van de betrokken lidstaat gedurende de administratieve procedure uitdrukkelijk daarom had verzocht.

b) *Inleiding van de formele onderzoeksprocedure*

Omdat de Commissie had verzuimd de procedure van artikel 88, lid 2, EG in te leiden, verklaarde het Gerecht de beschikking waarbij zij verklaarde geen bezwaar te hebben tegen de steunverlening door de Bondsrepubliek Duitsland aan Chemische Werke Piesteritz, nietig (arrest van 15 maart 2001, *Prayon-Rupel/Commissie*, reeds aangehaald). De voorwaarden voor inleiding van die procedure werden verduidelijkt.

Volgens vaste rechtspraak is de procedure van artikel 88, lid 2, EG onontbeerlijk wanneer de Commissie op ernstige moeilijkheden stuit bij de beoordeling van de verenigbaarheid van een steunmaatregel met de gemeenschappelijke markt. De Commissie kan zich dus slechts tot de inleidende fase van artikel 88, lid 3, EG beperken en zich in positieve zin uitspreken over een aangemelde overheidsmaatregel, indien zij na een eerste onderzoek tot de conclusie komt, dat deze maatregel niet als steun in de zin van artikel 87, lid 1, EG kan worden aangemerkt, of dat het gaat om een steunmaatregel die verenigbaar is met de gemeenschappelijke markt. Is de Commissie na dit eerste onderzoek echter tot de tegenovergestelde conclusie gekomen, of heeft zij geen oplossing gevonden voor de bij de beoordeling van de betrokken maatregel gerezen moeilijkheden, dan moet de instelling alle nodige informatie inwinnen en daartoe de procedure van artikel 88, lid 2, EG openen.

Wanneer de Commissie op grond van de feitelijke en juridische gegevens van de zaak beslist, of de problemen waarmee de beoordeling van de verenigbaarheid van de steunmaatregel zijn gepaard gegaan, de inleiding van die procedure noodzakelijk maken, moet zij aan drie criteria voldoen.

In de eerste plaats beperkt artikel 88 EG de bevoegdheid van de Commissie om zich aan het einde van de inleidende fase uit te spreken over de verenigbaarheid van een steunmaatregel met de gemeenschappelijke markt, tot de maatregelen die geen ernstige moeilijkheden doen rijzen, zodat dit criterium andere overwegingen uitsluit. De Commissie kan dus niet weigeren de formele onderzoeksprocedure te openen met een beroep op andere omstandigheden zoals het belang van derden, overwegingen van proceseconomie of eender welke andere administratieve opportuniteitsoverweging.

In de tweede plaats is de Commissie bij ernstige moeilijkheden gehouden de formele procedure te openen en beschikt zij daartoe niet over een discretionaire bevoegdheid. Hoewel haar bevoegdheid om te beslissen deze procedure in te leiden een gebonden bevoegdheid is, beschikt de Commissie toch over een bepaalde beoordelingsmarge om de omstandigheden van de zaak vast te stellen en te onderzoeken, om uit te maken of zij ernstige moeilijkheden doen rijzen. Overeenkomstig het oogmerk van artikel 88, lid 3, EG en de op haar rustende verplichting van behoorlijk bestuur kan de Commissie met name contact opnemen met de aanmeldende staat of met derden om de eventueel gerezen ernstige moeilijkheden in de loop van de inleidende fase op te lossen.

In de derde plaats is het begrip ernstige moeilijkheden een objectief begrip. Of dergelijke moeilijkheden zich hebben voorgedaan, moet zowel aan de hand van de omstandigheden waarin de bestreden handeling is vastgesteld als van de inhoud ervan objectief worden beoordeeld, waarbij de motivering van de beschikking moet worden gerelateerd aan de gegevens waarover de Commissie beschikte toen zij zich uitsprak over de verenigbaarheid van de omstreden steunmaatregelen met de gemeenschappelijke markt. Daaruit volgt dat de wettigheidstoetsing door de gemeenschapsrechter inzake het bestaan van ernstige moeilijkheden uiteraard verder gaat dan het vaststellen van een kennelijke beoordelingsfout.

In casu kon verzoekster het bestaan van ernstige moeilijkheden bewijzen aan de hand van een reeks van overeenstemmende aanwijzingen, namelijk de ontoereikende informatie waarover

de Commissie beschikte en het feit dat de handelwijze van de Commissie, zowel wat de duur van de administratieve procedure als de omstandigheden daarvan betreft, aanzienlijk verder ging dan normalerwijs voor een inleidend onderzoek in het kader van artikel 88, lid 3, EG noodzakelijk is.

c) *Onderscheid tussen nieuwe en bestaande steunmaatregelen*

. Bij het reeds aangehaalde arrest van 4 april 2001, *Regione autonoma Friuli-Venezia Giulia/Commissie*, bevestigde het Gerecht de oplossing van het arrest van 15 juni 2000, *Alzetta e.a./Commissie* (T-298/97, T-312/97, T-313/97, T-315/97, T-600/97 T-607/97, T-1/98, T-3/98 T-6/98 en T-23/98, Jurispr. blz. II-2319¹⁸; hiertegen is hogere voorziening ingesteld, zaak C-298/00 P).

Bij wetten van de Italiaanse regio Friuli-Venezia Giulia van 1981 en 1985 waren regelingen ingevoerd voor financiële steun aan plaatselijke ondernemingen voor goederenvervoer over de weg, die niet bij de Commissie waren aangemeld. In 1997 verklaarde de Commissie bij beschikking de steun aan ondernemingen die internationaal vervoer verrichten en de vanaf 1 juli 1990 verleende subsidies aan ondernemingen die plaatselijk, streek- of nationaal vervoer verrichten onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt, en gelastte zij de terugvordering daarvan.

Het Gerecht herhaalde wat het in het reeds aangehaalde arrest *Alzetta e.a./Commissie* had beslist: een steunregeling op een markt die aanvankelijk niet openstond voor concurrentie moet bij de liberalisering van die markt als een bestaande steunregeling worden aangemerkt, aangezien zij ten tijde van de instelling ervan niet viel binnen de werkingssfeer van artikel 87, lid 1, EG, dat enkel van toepassing is op sectoren die ontstaan voor concurrentie.

Daar de cabotagemarkt slechts per 1 juli 1990 is geliberaliseerd, moet de overeenkomstig de regelingen van 1981 en 1985 verleende steun aan ondernemingen die uitsluitend plaatselijk, streek- of nationaal vervoer verrichten, als een bestaande steunmaatregel worden aangemerkt en kan hij in voorkomend geval alleen voor de toekomst onverenigbaar worden verklaard.

Daar de sector internationaal goederenvervoer over de weg vanaf 1969 is opengesteld voor concurrentie, moeten omgekeerd de steunregelingen voor deze sector, die in 1981 en 1985 zijn ingevoerd, worden aangemerkt als nieuwe steunregelingen waarvoor derhalve de in artikel 88, lid 3, EG bedoelde aanmeldingsplicht gold.

De bestreden beschikking werd derhalve nietig verklaard voorzover de Commissie de vanaf 1 juli 1990 uitgekeerde steun aan ondernemingen die uitsluitend plaatselijk, streek- of nationaal vervoer verrichten, onwettig verklaarde en de terugvordering van die steun gelastte.

Daar bij het Hof zowel beroep is ingesteld tot nietigverklaring van de beschikking die in deze zaak aan de orde was (door de Italiaanse Republiek, zaak C-372/97), als hogere voorziening tegen die twee arresten van het Gerecht, zal het Hof het laatste woord hebben over de aldus beslechte rechtsvraag.

. In het reeds aangehaalde arrest van 7 juni 2001, *Agrana Zucker und Stärke/Commissie*, wordt eraan herinnerd dat indien de Commissie binnen twee maanden na ontvangst van de complete aanmelding van een voorgenomen nieuwe steunmaatregel niet heeft gereageerd, de betrokken lidstaat het voornemen tot uitvoering kan brengen, mits hij de Commissie daarvan tevoren op de hoogte stelt, waarna deze steunmaatregel onder de regeling voor bestaande

steunmaatregelen komt te vallen. Deze verplichting tot aanmelding strekt ertoe, in het belang van de belanghebbenden en de nationale rechters het tijdstip vast te leggen waarna de steun onder de regeling voor bestaande steunmaatregelen valt. Wanneer de verplichting tot aanmelding niet is nagekomen, kan de betrokken steun niet als een bestaande steunmaatregel worden beschouwd.

d) Afwijkingen van het verbod

De beoordeling van de afwijkingen van het principiële verbod in het EG-Verdrag (met name arrest van 7 juni 2001, *Agrana Zucker und Stärke/Commissie*, reeds aangehaald) bevestigt de reeds eerder gegeven oplossingen.

In het kader van het EGKS-Verdrag daarentegen werd de uitlegging van de regels betreffende steunmaatregelen in de kolensector verduidelijkt in het geschil tussen UK Coal (voorheen RJB Mining) en de Commissie.

Op 9 september 1999 wees het Gerecht een *tussenarrest RJB Mining/Commissie* (T-110/98, Jurispr. blz. II-2585)¹⁹ dat beperkt was tot twee rechtsvragen die RJB Mining had opgeworpen in haar beroep tot nietigverklaring van de beschikking van de Commissie waarbij goedkeuring werd verleend voor financiële steun van de Bondsrepubliek Duitsland ten behoeve van de kolenindustrie in 1997. Die vragen luiden, of de Commissie krachtens beschikking nr. 3632/93/EGKS van de Commissie²⁰ a posteriori goedkeuring kan verlenen voor steun die reeds betaald is zonder haar voorafgaande goedkeuring, en of de Commissie ingevolge artikel 3 van die beschikking steun voor de bedrijfsvoering kan goedkeuren op de enkele voorwaarde dat deze steun de begunstigde ondernemingen in staat stelt hun productiekosten te verlagen en de degressie van de steunmaatregelen te verzekeren, ook wanneer het voor hen redelijkerwijs niet mogelijk is binnen een afzienbare termijn de economische rentabiliteit te verzekeren.

In het reeds aangehaalde arrest van 12 juli 2001, *UK Coal/Commissie*, gaf het Gerecht op die twee vragen, die opnieuw werden gesteld in het kader van beroepen tot nietigverklaring van beschikkingen van de Commissie waarbij goedkeuring werd verleend voor financiële steun van de Bondsrepubliek Duitsland ten behoeve van de kolenindustrie in 1998 en 1999, hetzelfde antwoord.

Het Gerecht verwierp dan ook het middel dat zonder voorafgaande goedkeuring verleende steun niet met terugwerkende kracht mag worden goedgekeurd. Het verwierp ook het middel dat de Commissie niet bevoegd was omdat de Bondsrepubliek Duitsland bepaalde financiële steunmaatregelen te laat had aangemeld. Het Gerecht overwoog dienaangaande dat de in beschikking nr. 3632/93 vastgestelde aanmeldingstermijn slechts een gewone procedurele termijn van indicatieve aard is.

Het antwoord op de tweede vraag vergt, dat eraan wordt herinnerd dat artikel 3 van beschikking nr. 3632/93 bepaalt, dat lidstaten die voornemens zijn in de loop van de jaren 1994 tot en met 2002 aan kolenmijnondernemingen *steun voor de bedrijfsvoering* te verlenen, de Commissie vooraf „een plan voor de modernisering, rationalisering en herstructurering

¹⁹ Dit arrest is besproken in het Jaarverslag 1999.

²⁰ Beschikking nr. 3632/93/EGKS van de Commissie van 28 december 1993 tot vaststelling van een communautaire regeling voor de steunmaatregelen van de lidstaten ten behoeve van de kolenindustrie (PB L 329, blz. 12).

[moeten voorleggen] *dat gericht is op de verbetering van de economische rentabiliteit van deze ondernemingen door verlaging van de productiekosten*".

Het Gerecht stelde vast, dat in tegenstelling tot de door verzoekster verdedigde uitlegging geen enkele bepaling van beschikking nr. 3632/93 uitdrukkelijk voorschrijft dat de toekenning van steun voor de bedrijfsvoering strikt moet worden voorbehouden aan ondernemingen die een redelijke kans hebben om op lange termijn economisch rendabel te worden in die zin dat zij in staat moeten zijn de mededinging op de wereldmarkt op eigen kracht het hoofd te bieden. Zij eisen immers slechts „verbetering” van de economische levensvatbaarheid. Daaruit volgt dat de *verbetering van de economische levensvatbaarheid van een bepaalde onderneming noodzakelijkerwijs beperkt is tot een vermindering van haar gebrek aan rentabiliteit en competitiviteit*.

Verder diende het Gerecht het begrip „degressie van de steunmaatregelen” uit te leggen, één van de doelstellingen van beschikking nr. 3632/93. In dat verband beklemtoonde het Gerecht, dat steun voor de bedrijfsvoering volgens artikel 3, lid 1, van beschikking nr. 3632/93 enkel is bestemd ter dekking van het verschil tussen de productiekosten en de verkoopprijs op de wereldmarkt. Volgens artikel 3, lid 2, van de beschikking kan dergelijke steun slechts worden goedgekeurd wanneer de begunstigde ondernemingen een, zij het trendmatige, verlaging van hun productiekosten doorvoeren. In die context bepaalt artikel 2, lid 1, eerste streepje, van de beschikking dat „een van de [te verwezenlijken] doelstellingen” „de degressie van de steunmaatregelen”, „in het licht van de kolenprijzen op de internationale markten” is. Bij de uitlegging van artikel 2, lid 1, van de beschikking moet rekening worden gehouden met de economische werkelijkheid, namelijk het structurele gebrek aan rentabiliteit van de communautaire kolenindustrie, met het oog waarop de beschikking is vastgesteld. Aangezien de instellingen van de Gemeenschap noch de lidstaten noch de betrokken ondernemingen aanmerkelijke invloed hebben op de prijs op de wereldmarkt, kan de Commissie niet worden verweten dat zij, wat de degressie van de steun aan de kolensector betreft, vooral belang heeft gehecht aan daling van de productiekosten, omdat elke daling daarvan tot gevolg heeft dat minder steun nodig is dan wanneer die daling niet zou hebben plaatsgevonden, ongeacht de ontwikkeling van de prijzen op de wereldmarkt.

Ten slotte werd de grief afgewezen dat de Commissie bij de beoordeling van de steun van de Bondsrepubliek Duitsland aan de kolenindustrie in 1998 en 1999 onvoldoende rekening had gehouden met de vraag of de fusie van de drie Duitse kolenproducenten²¹ niet-aangemelde steun behelsde. Volgens het Gerecht had de Commissie geen kennelijke beoordelingsfout gemaakt door de steunmaatregelen goed te keuren.

e) *De verplichting tot terugvordering*

De verplichting tot terugvordering van steun die onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt is verklaard, werd onderzocht in de reeds aangehaalde arresten van 4 april 2001, *Regione autonoma Friuli-Venezia Giulia/Commissie*, en 7 juni 2001, *Agrana Zucker und Stärke/Commissie*. Inzake de verplichting tot terugvordering verdient evenwel het arrest van 5 juni 2001, *ESF Elbe-Stahlwerke Feralpi/Commissie*, bijzondere vermelding. Het Gerecht komt immers slechts zelden tot de vaststelling dat het beginsel van bescherming van het gewettigd vertrouwen zich verzet tegen terugvordering van een steunelement van de begunstigde.

²¹ De beschikking houdende goedkeuring van deze fusie is nietig verklaard bij arrest van 31 januari 2001, *RJB Mining/Commissie* (T-156/98, reeds aangehaald).

In het arrest besliste het Gerecht dat het beginsel van bescherming van het gewettigd vertrouwen zich ertegen verzet, dat de Commissie de terugbetaling gelast van steun waarvan zij op grond van inlichtingen van derden *meerdere jaren na de goedkeuring van de betrokken steun* de verenigbaarheid daarvan met de gemeenschappelijke markt voor kolen en staal opnieuw heeft onderzocht en heeft vastgesteld dat het daarmee onverenigbaar is.²²

3. Handelspolitieke beschermingsmaatregelen

Het Gerecht wees verschillende arresten inzake de antidumpingregeling (arresten van 5 april 2001, *Bic e.a./Raad*, T-82/00, Jurispr. blz. II-1241, en 20 juni 2001, *Euroalliages/Commissie*, reeds aangehaald) en de antisubsidieregeling (arrest van 19 september 2001, *Mukand e.a./Raad*, reeds aangehaald).

. In het arrest *Euroalliages/Commissie*, waarbij een beroep tot nietigverklaring van een besluit van de Commissie tot beëindiging van een antidumpingprocedure²³ werd verworpen, legde het Gerecht de bepalingen van verordening (EG) nr. 384/96 van de Raad van 22 december 1995 betreffende beschermende maatregelen tegen invoer met dumping uit landen die geen lid zijn van de Europese Gemeenschap (PB 1996, L 56, blz. 1) uit, waarin is bepaald onder welke voorwaarden antidumpingmaatregelen kunnen worden gehandhaafd na het verstrijken van vijf jaar nadat zij zijn ingesteld (artikel 11, lid 2).

Volgens het Gerecht is de regel dat informatie die betrekking heeft op een na het onderzoektijdvak volgende periode, normaal niet in aanmerking wordt genomen, van toepassing op nieuwe onderzoeken bij het vervallen van een maatregel. Het Gerecht beklemtoonde, dat de uitzondering op die regel die is erkend in het arrest van het Gerecht van 11 juli 1996, *Sinochem/Raad* (T-161/94, Jurispr. blz. II-695), alleen het geval betreft dat feiten die zich na het onderzoektijdvak hebben voorgedaan nieuwe ontwikkelingen aan het licht brengen op grond waarvan de instelling of handhaving van antidumpingrechten kennelijk misplaatst zou zijn. Dit houdt in dat feiten die zich na het onderzoektijdvak hebben voorgedaan, niet in aanmerking mogen worden genomen *voor* de handhaving van antidumpingrechten.

. In het reeds aangehaalde arrest *Mukand e.a./Raad* verklaarde het Gerecht verordening (EG) nr. 2450/98 van de Raad van 13 november 1998 tot instelling van een definitief compenserend recht op de invoer van roestvrijstalen staven van oorsprong uit India en tot definitieve invordering van het voorlopige recht (PB L 304, blz. 1) nietig voorzover zij betrekking heeft op de importen in de Europese Gemeenschap van de producten vervaardigd door de vier verzoeksters.

Krachtens verordening (EG) nr. 2026/97 van de Raad van 6 oktober 1997 betreffende bescherming tegen invoer met subsidiëring uit landen die geen lid van de Europese Gemeenschap zijn (PB L 288, blz. 1) en de Overeenkomst inzake subsidies en compenserende maatregelen, gesloten binnen de Wereldhandelsorganisatie in het kader van de handelsbesprekingen van de Uruguayronde (PB 1994, L 336, blz. 156) kunnen compenserende rechten slechts worden opgelegd indien de importen die het voorwerp van de subsidies vormen een bedrijfstak van de Gemeenschap aanmerkelijke schade berokkenen, en schade veroorzaakt door andere factoren niet aan de betrokken importen wordt toegeschreven.

²² In dit arrest verduidelijkte het Gerecht ook de werkingssfeer van de regels betreffende staatssteun in het EGKS-Verdrag.

²³ Besluit 1999/426/EG van de Commissie van 4 juni 1999 tot beëindiging van de antidumpingprocedure met betrekking tot de invoer van ferrosilicium uit Egypte en Polen (PB L 166, blz. 91).

In casu was het Gerecht van oordeel, dat bij de beoordeling in de bestreden verordening van de schade en van het oorzakelijk verband tussen deze schade en de importen die het voorwerp vormen van de subsidies, een kennelijke fout was gemaakt. De Commissie en de Raad hadden immers geen rekening gehouden met een andere bekende factor dan de invoer met subsidie een uniforme en consequente industriële praktijk van de communautaire producenten inzake prijzen, die objectief tot gevolg had, dat op de markten van de betrokken producten kunstmatige prijsverhogingen werden doorberekend die terzelfder tijd de bedrijfstak van de Gemeenschap schade kon toebrengen.

4. Merkenrecht

Op het gebied van het merkenrecht zijn talrijke arresten gewezen met betrekking tot de beoordeling van de in verordening (EG) nr. 40/94²⁴ gestelde voorwaarden voor de inschrijving van een gemeenschapsmerk, weze het een woordmerk²⁵, een driedimensionaal merk²⁶ of een beeldmerk²⁷. De afgedane zaken betroffen beslissingen van kamers van beroep van het BHIM waarbij inschrijving als merk werd geweigerd wegens het ontbreken van onderscheidend vermogen (artikel 7, lid 1, sub b, van verordening nr. 40/94) of wegens het beschrijvend karakter (artikel 7, lid 1, sub c, van verordening nr. 40/94) van de merken waarvoor om inschrijving was verzocht. Deze beide *absolute weigeringsgronden* kunnen slechts worden beoordeeld in verband met de waren en diensten waarvoor om inschrijving is verzocht.

Zonder aanspraak te maken op volledigheid kan worden opgemerkt dat het Gerecht beslissingen van de kamers van beroep van het BHIM bevestigde waarbij wegens het beschrijvend karakter de inschrijving als gemeenschapsmerk werd geweigerd van de woorden Cine Action, voor diensten die concreet en direct de waar „actiefilm” of de productie of

²⁴ Verordening (EG) nr. 40/94 van de Raad van 20 december 1993 inzake het Gemeenschapsmerk (PB 1994, L 11, blz. 1).

²⁵ Arresten Gerecht van 31 januari 2001, *Taurus-Film/BHIM (Cine Action)* (T-135/99, Jurispr. blz. II-379), *Taurus-Film/BHIM (Cine Comedy)* (T-136/99, Jurispr. blz. II-397), *Wrigley/BHIM (DOUBLEMINT)* (T-193/99, Jurispr. blz. II-417; hiertegen is hogere voorziening ingesteld, zaak C-191/01 P), *Mitsubishi HiTec Paper Bielefeld/BHIM (Giroform)* (T-331/99, Jurispr. blz. II-433), *Sunrider/BHIM (VITALITE)* (T-24/00, Jurispr. blz. II-449), 5 april 2001, *Bank für Arbeit und Wirtschaft/BHIM (EASYBANK)* (T-87/00, Jurispr. blz. II-1259), 7 juni 2001, *DKV/BHIM (EuroHealth)* (T-359/99, Jurispr. blz. II-1645), 14 juni 2001, *Telefon & Buch/BHIM (UNIVERSALTELEFONBUCH en UNIVERSAL-KOMMUNIKATIONSVERZEICHNIS)* (T-357/99 en T-358/99, Jurispr. blz. II-1705; hiertegen is hogere voorziening ingesteld, zaak C-326/01 P), 3 oktober 2001, *Zapf Creation/BHIM (New Born Baby)* (T-140/00, nog niet gepubliceerd in de Jurisprudentie; hiertegen is hogere voorziening ingesteld, zaak C-498/01 P), en 11 december 2001, *Erpo Möbelwerk/BHIM (DAS PRINZIP DER BEQUEMLICHKEIT)* (T-138/00, nog niet gepubliceerd in de Jurisprudentie).

²⁶ Arresten van 19 september 2001 in de „tablettenzaken”, *Henkel/BHIM (rood en wit gekleurde rechthoekige tabletten)*, T-335/99 (hiertegen is hogere voorziening ingesteld, zaak C-456/01 P), *Henkel/BHIM (groen en wit gekleurde rechthoekige tabletten)*, T-336/99 (hiertegen is hogere voorziening ingesteld, zaak C-457/01 P), *Henkel/BHIM (rood en wit gekleurde ronde tabletten)*, T-337/99, *Procter & Gamble/BHIM (wit en lichtgroen gekleurde vierkante tabletten)*, T-117/00 (hiertegen is hogere voorziening ingesteld, zaak C-468/01 P), *Procter & Gamble/BHIM (witte, lichtgroen gespikkelde vierkante tabletten)*, T-118/00 (hiertegen is hogere voorziening ingesteld, zaak C-469/01 P), *Procter & Gamble/BHIM (witte, geel en blauw gespikkelde vierkante tabletten)*, T-119/00 (hiertegen is hogere voorziening ingesteld, zaak C-470/01 P), *Procter & Gamble/BHIM (witte, blauw gespikkelde vierkante tabletten)*, T-120/00 (hiertegen is hogere voorziening ingesteld, zaak C-471/01 P), *Procter & Gamble/BHIM (witte, blauw en groen gespikkelde vierkante tabletten)*, T-121/00 (hiertegen is hogere voorziening ingesteld, zaak C-472/01 P), *Procter & Gamble/BHIM (vierkante tabletten met inzetstuk)*, T-128/00 (hiertegen is hogere voorziening ingesteld, zaak C-473/01 P), *Procter & Gamble/BHIM (rechthoekige tabletten met inzetstuk)*, T-129/00 (hiertegen is hogere voorziening ingesteld, zaak C-474/01 P), alle nog niet gepubliceerd in de Jurisprudentie.

²⁷ Arrest van 19 september 2001, *Henkel/BHIM (beeld van detergent)* (T-30/00, nog niet gepubliceerd in de Jurisprudentie), die deel uitmaakt van de „tablettenzaken”.

overbrenging hiervan betreffen, Cine Comedy, voor diensten die concreet en direct de waar „komische film” of de productie of overbrenging hiervan betreffen, Giroform, voor een set papier met doorschrijfkenmerk, en UNIVERSALTELEFONBUCH en UNIVERSALKOMMUNIKATIONS-VERZEICHNIS, voor telefoon- of communicatiegidsen met een universele opzet.

Anders dan de kamers van beroep van het BHIM was het Gerecht daarentegen van oordeel dat de woorden VITALITE, voor voedingsmiddelen voor baby's of minerale en gazeuse wateren, DOUBLEMINT, voor bepaalde producten met een muntsmaak, EASYBANK, voor de diensten van een on-linebank, EuroHealth, voor diensten behorend tot de categorie „financiële zaken”, of de woordcombinaties New Born Baby, voor poppen voor speeldoeleinden en accessoires voor deze poppen in de vorm van speelgoed, en DAS PRINZIP DER BEQUEMLICHKEIT, voor voertuigen en onderdelen daarvan alsmede voor woonkamer- en kantoormeubelen, geen beschrijvend karakter hebben.

In de „tablettenzaken” kon het Gerecht voor het eerst de wettigheid nagaan van beslissingen van de kamers van beroep van het BHIM waarbij het ontbreken van onderscheidend vermogen werd vastgesteld van een beeldmerk (zaak T-30/00) en van driedimensionale merken bestaande uit de vorm van de waar en, naar gelang van het geval, de kleurstelling of het motief van was- en afwasmiddelen.

Dienaangaande overwoog het Gerecht dat blijkens artikel 4 van verordening nr. 40/94 zowel de vorm van de waar als de kleuren tekens zijn die een gemeenschapsmerk kunnen vormen. Dat een categorie tekens algemeen geschikt is om een merk te vormen, impliceert evenwel niet dat deze tekens noodzakelijkerwijs onderscheidend vermogen hebben voor een bepaalde waar of dienst.

In tien van de betrokken arresten was het Gerecht ook van oordeel, dat artikel 7, lid 1, sub b, van verordening nr. 40/94 geen onderscheid maakt tussen de verschillende categorieën merken. De criteria ter beoordeling van het onderscheidend vermogen van driedimensionale merken bestaande uit de vorm van de waar zelf, verschillen dus niet van de voor andere categorieën merken te hanteren criteria. Het Gerecht preciseerde, dat bij de toepassing van deze criteria in aanmerking dient te worden genomen dat de perceptie van de doelgroep in het geval van een driedimensionaal merk bestaande uit de vorm en de kleuren van de waar zelf, niet noodzakelijkerwijs dezelfde is als in het geval van een woordmerk, een beeldmerk of een driedimensionaal merk dat niet uit de vorm van de waar bestaat. Terwijl het publiek de gewoonte heeft deze laatste merken onmiddellijk als identificatietekens van de waar op te vatten, is dit immers niet noodzakelijkerwijs het geval wanneer het teken samenvalt met het voorkomen van de waar zelf.

Ten slotte overwoog het Gerecht in het arrest van 19 september 2001, *Henkel/BHIM (beeld van detergent)*, dat betrekking had op een beeldmerk bestaande uit de getrouwe weergave van de waar zelf, dat de beoordeling van het onderscheidend vermogen in het geval van een driedimensionaal merk bestaande uit de aanbiedingsvorm van de waar zelf, geen ander resultaat zal opleveren dan in het geval van een beeldmerk bestaande uit de waarheidsgetrouwe weergave van de waar zelf.

Het geschil tussen Kik, ondersteund door de Helleense Republiek, en het BHIM betreffende de wettigheid van de taalregeling van verordening nr. 40/94 is beslecht door de verwerping van het beroep (arrest van 12 juli 2001, *Kik/BHIM*, T-120/99, Jurispr. blz. II-2235; hiertegen is hogere voorziening ingesteld, zaak C-361/01 P). Het Gerecht (een kamer bestaande uit vijf rechters) was immers van oordeel dat de verplichting van degene die om de inschrijving van een gemeenschapsmerk verzoekt om een „tweede taal” op te geven als eventuele taal in

procedures betreffende oppositie, vervallen- en nietigverklaring, het discriminatieverbod niet schendt.

. Deze rubriek wordt afgesloten met het arrest van 15 november 2001, *Signal Communications/BHIM (TELEYE)* (T-128/99, nog niet gepubliceerd in de Jurisprudentie), dat bijzonder is doordat het betrekking heeft op een aspect dat verband houdt met de inschrijvingsprocedure die gepaard gaat met een beroep op de voorrang van een eerdere aanvraag. In casu vernietigde het Gerecht de beslissing van de kamer van beroep van het BHIM waarbij een verzoek om verbetering van een aanvraag van een gemeenschapsmerk was afgewezen, op grond dat de verbetering geen misbruik opleverde en geen wezenlijke wijziging van het merk betekende.

5. Toegang tot documenten van de Raad en de Commissie

Het Gerecht deed drie uitspraken over de voorwaarden waaronder het publiek toegang heeft tot documenten van de Raad en de Commissie [arresten van 12 juli 2001, *Mattila/Raad en Commissie*, T-204/99, Jurispr. blz. II-2265 (hiertegen is hogere voorziening ingesteld, zaak C-353/01 P), 10 oktober 2001, *British American Tobacco International (Investments)/Commissie*, T-111/00, nog niet gepubliceerd in de Jurisprudentie, en 11 december 2001, *Petrie e.a./Commissie*, T-191/99, nog niet gepubliceerd in de Jurisprudentie] volgens de teksten die van kracht waren vóór de vaststelling van verordening (EG) nr. 1049/2001 van het Europees Parlement en de Raad van 30 mei 2001 inzake de toegang van het publiek tot documenten van het Europees Parlement, de Raad en de Commissie²⁸ (PB L 145, blz. 43). Op 6 december 1993 hadden de Raad en de Commissie een gedragscode inzake de toegang van het publiek tot documenten van de Raad en de Commissie goedgekeurd (PB L 340, blz. 41). Voor de tenuitvoerlegging van de beginselen van die gedragscode stelde de Raad op 20 december 1993 besluit 93/731/EG vast, betreffende toegang van het publiek tot documenten van de Raad (PB L 340, blz. 43). Op 8 februari 1994 stelde de Commissie besluit 94/90/EGKS, EG, Euratom vast, inzake de toegang tot documenten van de Commissie (PB L 46, blz. 58).

. Bij het reeds aangehaalde arrest *British American Tobacco International (Investments)/Commissie* verklaarde het Gerecht de beschikking van de Commissie nietig, waarbij een verzoek om toegang tot bepaalde notulen van het Accijnscomité, voorgezeten door de Commissie en bestaande uit vertegenwoordigers van de lidstaten, gedeeltelijk was afgewezen. In casu diende het Gerecht te beslissen of de Commissie op grond van de facultatieve uitzondering betreffende de geheimhouding van haar beraadslagingen mocht weigeren de identiteit bekend te maken van de delegaties die tijdens de vergaderingen waarop de betrokken notulen betrekking hadden, een standpunt hadden ingenomen over de belastingregeling voor geëxpandeerde tabak.

Om de zaak in staat van wijzen te brengen had het Gerecht de Commissie verzocht, de betrokken notulen over te leggen, opdat het de inhoud ervan zou kunnen onderzoeken. Overeenkomstig artikel 67, lid 3, derde alinea, van het Reglement voor de procesvoering, waarvan sinds de inwerkingtreding per 1 februari 2001 voor het eerst gebruik werd gemaakt, zijn die documenten niet aan verzoekster meegedeeld.

Met betrekking tot de grond van de zaak was het Gerecht van oordeel, dat de beraadslagingen van het Accijnscomité moeten worden geacht van de Commissie te zijn. De enkele omstandigheid dat de betrokken documenten betrekking hebben op beraadslagingen volstaat echter niet om de toepassing van de uitzondering betreffende de geheimhouding van de beraadslagingen te rechtvaardigen. In elk geval moeten immers de belangen van de burger en

²⁸

Verordening nr. 1049/2001 is van toepassing sinds 3 december 2001.

van de Commissie worden afgewogen, rekening houdend met de inhoud van het betrokken document.

In casu stelde het Gerecht vast, dat de notulen betrekking hebben op beraadslagingen die afgerond waren toen British American Tobacco International (Investments) om toegang verzocht. Het onthullen van de identiteit van de in die documenten vermelde delegaties kon dus geen ongunstige invloed meer hebben op het goede verloop van de beraadslagingen van het comité en met name op het doeltreffend formuleren, door de lidstaten, van hun standpunten met betrekking tot de belastingregeling voor geëxpandeerde tabak. Derhalve kon de aangevoerde reden niet rechtvaardigen dat het belang van de Commissie om de geheimhouding van de beraadslagingen van het comité te beschermen ten koste ging van het belang van verzoekster.

. Hoewel de Raad en de Commissie niet de mogelijkheid hadden overwogen om overeenkomstig de regel van het arrest van 19 juli 1999, *Hautala/Raad* (T-14/98, Jurispr. blz. II-2489; in hogere voorziening bevestigd bij arrest Hof van 6 december 2001, *Raad/Hautala*, C-353/99 P, nog niet gepubliceerd in de Jurisprudentie), gedeeltelijk toegang tot documenten te verlenen, heeft het Gerecht in het reeds aangehaalde arrest *Mattila/Raad en Commissie* de besluiten van die twee instellingen om toegang tot de betrokken documenten te weigeren, niet nietig verklaard. Het Gerecht kwam tot die conclusie na te hebben overwogen dat gelet op het feit dat de overlegging van delen van documenten die geen reële informatie bevatten, voor verzoeker niet van nut zou zijn, en op de aard van de betrokken documenten, het onderzoek door de instellingen hoe dan ook niet tot het toestaan van gedeeltelijke toegang zou hebben geleid. Dat de verwerende instellingen de mogelijkheid van het verlenen van gedeeltelijke toegang niet hebben onderzocht, had in de bijzondere omstandigheden van het geval geen invloed op hun uiteindelijke oordeel.

. In het reeds aangehaalde arrest *Petrie e.a./Commissie* ten slotte heeft het Gerecht eens te meer geoordeeld dat de Commissie zich op de auteursregel mag beroepen om toegang tot door derden opgestelde documenten te weigeren. Daarin werd ook overwogen, dat de weigering om toegang te verlenen tot aanmaningsbrieven en met redenen omklede adviezen aan een lidstaat in het kader van een niet-nakomingsprocedure gerechtvaardigd is door de bescherming van het algemeen belang inzake inspectie- en enquêteactiviteiten en gerechtelijke procedures. Daar de bestreden beschikking gemotiveerd en gegrond was, werd het beroep verworpen.

6. Douanegeschillen

Behalve de tariefindeling van bepaalde goederen (arrest van 13 februari 2001, *Hewlett Packard France en Hewlett Packard Europe/Commissie*, T-133/98 en T-134/98, Jurispr. blz. II-613) stond eens te meer de gemeenschapsregeling betreffende de modaliteiten voor de kwijtschelding van invoerrechten²⁹ en betreffende de niet-inning van douanerechten centraal in verschillende zaken.

Dienaangaande zij eraan herinnerd, dat volgens artikel 13, lid 1, van verordening nr. 1430/79 en artikel 905, lid 1, van verordening (EEG) nr. 2454/93 tot kwijtschelding van invoerrechten

²⁹

Met name artikel 13, lid 1, van verordening (EEG) nr. 1430/79 van de Raad van 2 juli 1979 betreffende terugbetaling of kwijtschelding van in- of uitvoerrechten (PB L 175, blz. 1), naderhand vervangen door artikel 239, lid 1, van verordening (EEG) nr. 2913/92 van de Raad van 12 oktober 1992 tot vaststelling van het communautaire douanewetboek (PB L 302, blz. 1), zoals met name gepreciseerd bij artikel 905 van verordening (EEG) nr. 2454/93 van de Commissie van 2 juli 1993 houdende vaststelling van enkele bepalingen ter uitvoering van het douanewetboek (PB L 253, blz. 1).

kan worden overgegaan indien de betrokkene het bestaan van een bijzondere situatie aantoont alsmede het ontbreken van klaarblijkelijke nalatigheid of manipulatie van zijn kant.

. In het arrest van 10 mei 2001, *Kaufring e.a./Commissie* (T-186/97, T-187/97, T-190/97, T-192/97, T-210/97, T-211/97, T-216/97, T-218/97, T-279/97, T-280/97, T-293/97 en T-147/99, Jurispr. blz. II-1337; de zogenoemde „Turkse televisiezaken”), werden dertien Europese importeurs die waren opgekomen tegen beschikkingen van de Commissie volgens welke verzoeken om kwijtschelding van invoerrechten die verschillende lidstaten bij de instelling hadden ingediend, niet gerechtvaardigd waren, in het gelijk gesteld. Die verzoeken waren ingediend nadat de Commissie de betrokken lidstaten had gelast de in het gemeenschappelijk douanetarief voorziene douanerechten na te vorderen van de ondernemingen die uit Turkije kleurentelevisies hadden ingevoerd waarvan de onderdelen van oorsprong uit derde landen noch in het vrije verkeer waren gebracht noch aan de compenserende heffing waren onderworpen.

Het Gerecht stelde de Commissie op twee punten in het ongelijk.

In de eerste plaats onderzocht het in alle zaken ambtshalve, of de Commissie verzoeksters' rechten van de verdediging had geëerbiedigd in het kader van de administratieve procedure die tot de vaststelling van de bestreden beschikkingen had geleid. Het Gerecht concludeerde dat dit niet het geval was, daar duidelijk was dat geen van de verzoeksters vóór de vaststelling van de bestreden beschikkingen in staat was gesteld haar standpunt te bepalen en haar opvatting behoorlijk kenbaar te maken over de elementen waarop de Commissie haar vaststelling had gebaseerd, dat kwijtschelding niet was gerechtvaardigd. Het beklemtoonde inzonderheid, dat gelet op de beoordelingsmarge waarover de Commissie beschikt wanneer zij een beschikking geeft overeenkomstig de algemene billijkheidsclausule van artikel 13 van verordening nr. 1430/79, de eerbiediging van het recht om te worden gehoord a fortiori dient te worden gegarandeerd in procedures betreffende de toepassing van die verordening. Dit geldt in het bijzonder wanneer de Commissie in het kader van de uitsluitende bevoegdheid waarover zij beschikt ingevolge artikel 905 van verordening nr. 2454/93, wil afwijken van het standpunt van de nationale autoriteit wat de vraag betreft, of is voldaan aan de voorwaarden van voornoemd artikel 13, en inzonderheid, of de betrokkene een klaarblijkelijke nalatigheid kan worden verweten.

In de tweede plaats onderzocht het Gerecht, of de Commissie in de bestreden beschikkingen mocht aannemen dat de kwijtschelding van de rechten niet gerechtvaardigd was omdat niet was voldaan aan de voorwaarden van artikel 13, lid 1, van verordening nr. 1430/79 (bestaan van een bijzondere situatie en ontbreken van klaarblijkelijke nalatigheid of manipulatie van de kant van de betrokkene). Dienaangaande overwoog het, dat teneinde uit te maken of de omstandigheden van het concrete geval een bijzondere situatie opleveren, de Commissie de relevante feitelijke gegevens in hun geheel moet onderzoeken. In gevallen waarin kwijtscheldingsverzoeken worden gestaafd door ernstige tekortkomingen van de overeenkomstsluitende partijen bij de toepassing van een overeenkomst waardoor de Gemeenschap wordt gebonden, brengt deze verplichting mee, dat de Commissie bij haar onderzoek van de gegrondheid van die verzoeken rekening houdt met alle feitelijke omstandigheden van de litigieuze invoer waarvan zij kennis heeft gekregen in de uitoefening van haar toezichthoudende en controlerende taak in het kader van de toepassing van die overeenkomst. Evenmin mag zij relevante inlichtingen buiten beschouwing laten waarvan zij in de uitoefening van haar taak kennis heeft gekregen en die, hoewel zij in het stadium van de nationale procedure niet in het administratieve dossier waren opgenomen, eventueel een kwijtschelding ten gunste van de belanghebbenden hadden kunnen rechtvaardigen. Hoewel de Commissie voorts bij de toepassing van voornoemd artikel 13 over een beoordelingsmarge beschikt, moet zij bij de uitoefening van die bevoegdheid het belang van de Gemeenschap bij de naleving van de douaneregels en het belang van de importeur te goeder trouw, geen nadeel

te lijden dat verder gaat dan het normale handelsrisico, werkelijk tegen elkaar afwegen. Bij haar onderzoek van de gegrondheid van een kwijtscheldingsverzoek mag de Commissie dus niet uitsluitend rekening houden met de gedragingen van de importeurs. Zij dient eveneens rekening te houden met de gevolgen van haar eigen, eventueel onrechtmatige, gedragingen op de betrokken situatie.

Rekening houdende met alle documenten inzake de toepassing van de Associatieovereenkomst tussen de Europese Economische Gemeenschap en Turkije en het Aanvullend Protocol wat de invoer van kleurentelevisies uit Turkije in de betrokken periode (1991 tot 1993 en begin 1994) betreft en waarvan de Commissie kennis had toen zij de bestreden beschikkingen vaststelde, concludeerde het Gerecht na zijn onderzoek, dat *als gevolg van de aan de Commissie en de Turkse autoriteiten toe te rekenen ernstige tekortkomingen verzoeksters in een uitzonderlijke situatie waren gebracht ten opzichte van de andere marktdeelnemers die dezelfde activiteit verrichtten*. Die tekortkomingen hadden stellig bijgedragen tot de onregelmatigheden naar aanleiding waarvan ten aanzien van verzoeksters was overgegaan tot boeking achteraf van de douanerechten. Het Gerecht concludeerde ook, dat er in de omstandigheden van het onderhavige geval geen termen aanwezig waren om verzoeksters klaarblijkelijke nalatigheid of manipulatie te verwijten.

. Bij arrest van 7 juni 2001, *Spedition Wilhelm Rotermund/Commissie* (T-330/99, Jurispr. blz. II-1619), verklaarde het Gerecht een beschikking van de Commissie nietig volgens welke er geen bijzondere situatie in de zin van artikel 905, lid 1, van verordening nr. 2454/93 voorhanden was die kwijtschelding van invoerrechten kon rechtvaardigen.

Het Gerecht overwoog, dat aangezien de door de nationale autoriteiten aan de Commissie meegedeelde feiten die het gevolg waren van frauduleuze handelingen van derden niet ter discussie waren gesteld en evenmin aangevuld, aangezien de Commissie niet om de mededeling van aanvullende gegevens had verzocht, en het bij die feiten om interne handelingen binnen de administratie van een lidstaat ging waarop verzoekster geen recht op inzage had en die zij op generlei wijze kon beïnvloeden, de Commissie zich niet mocht beperken tot de vaststelling dat verzoekster zich niet in een bijzondere situatie bevond, aangezien dergelijke omstandigheden verder gaan dan het normale commerciële risico dat deze laatste loopt. In deze omstandigheden mocht de Commissie zich niet ertoe beperken, enkel de mogelijkheid van actieve medewerking van een bepaalde douanebeambte voor ogen te hebben en van verzoekster te eisen dat zij, desgevallend door een stuk van de bevoegde nationale autoriteiten voor te leggen, het formele en definitieve bewijs van een dergelijke medewerking zou leveren. Aldus had de Commissie niet voldaan aan haar verplichting om zelf alle feiten te beoordelen om uit te maken of deze een bijzondere situatie vormen, en had zij het zelfstandige karakter van de in de artikelen 905 en volgende van verordening nr. 2454 bedoelde procedure niet in acht genomen.

7. Communautaire financiering

In dit onderdeel wordt enkel aandacht besteed aan het arrest van 14 juni 2001, *Hortiplant/Commissie* (T-143/99, Jurispr. blz. II-1665; hiertegen is hogere voorziening ingesteld, zaak C-330/01 P), waarin werd beklemtoond dat overeenkomstig de verplichtingen die rusten op de aanvragers en ontvangers van communautaire financiële bijstand, deze zich met name ervan moeten vergewissen dat zij de Commissie betrouwbare informatie verstrekken die haar niet kan misleiden, omdat anders het controle- en bewijsstelsel dat is ingevoerd om na te gaan of de voorwaarden voor toekenning van de bijstand worden vervuld, niet goed kan functioneren.

In casu bevestigde het Gerecht de beschikking van de Commissie houdende intrekking van de bijstand van het EOGFL die zij krachtens verordening (EEG) nr. 4256/88³⁰ had toegekend aan de vennootschap Hortiplant. Het stelde met name vast, dat het indienen van facturen en het declareren van kosten die niet met de werkelijkheid overeenstemmen, alsmede de niet-nakoming van de verplichting tot medefinanciering, die in casu waren aangetoond, ernstige schendingen vormen van de voorwaarden voor toekenning van financiële bijstand alsook van de informatie- en loyaliteitsplicht die op de ontvanger van deze bijstand rust, en derhalve zijn te beschouwen als onregelmatigheden in de zin van artikel 24 van verordening (EEG) nr. 4253/88.³¹

8. Institutioneel recht

Artikel 29 van het reglement van het Europees Parlement bepaalt dat de leden fracties kunnen oprichten naar politieke gezindheid. Na de Europese verkiezingen van juni 1999 werd de „Fractie van onafhankelijke leden Gemengde fractie (TDI)” opgericht, waarvan de oprichtingsakte voorzag in de volstreekte politieke onafhankelijkheid van de deelnemers jegens elkaar. Het Parlement, dat van oordeel was dat niet was voldaan aan de voorwaarden voor de oprichting van een fractie, keurde op 14 september 1999 een handeling goed tot uitlegging van artikel 29 van zijn reglement, die de oprichting van de TDI-fractie onmogelijk maakte.³²

Bij het reeds aangehaalde arrest van 2 oktober 2001, *Martinez e.a./Parlement*, werden de beroepen van leden van het Europees Parlement, het Front national en de Lista Emma Bonino tegen deze handeling verworpen.³³ Daarmee bevestigde het Gerecht dat de oprichting van de TDI-fractie niet in overeenstemming was met het reglement van het Parlement.

Daaruit volgt dat de voorwaarde betreffende de politieke verwantschap voor de oprichting van fracties een dwingend karakter heeft. In dat verband wees het Gerecht erop, dat het vereiste van een politieke verwantschap tussen de leden van een fractie niet uitsluit, dat die leden in hun dagelijkse gedragingen van verschillende politieke meningen over deze of gene specifieke aangelegenheid blijf geven, overeenkomstig het beginsel van het ongebonden mandaat, vastgelegd in artikel 4, lid 1, van de Akte van 1976³⁴ en artikel 2 van het reglement. Diversiteit in het stemgedrag van de leden van eenzelfde fractie moet dus niet worden uitgelegd als een

³⁰ Verordening (EEG) nr. 4256/88 van de Raad van 19 december 1988 tot vaststelling van bepalingen voor de uitvoering van verordening nr. 2052/88 met betrekking tot het Europees Oriëntatie- en Garantiefonds voor de Landbouw (EOGFL), afdeling Oriëntatie (PB L 374, blz. 25).

³¹ Verordening (EEG) nr. 4253/88 van de Raad van 19 december 1988 tot vaststelling van toepassingsbepalingen van verordening nr. 2052/88 met betrekking tot de coördinatie van de bijstandsverlening uit de onderscheiden structuurfondsen enerzijds en van die bijstandsverlening met die van de Europese Investeringsbank en de andere bestaande financieringsinstrumenten anderzijds (PB L 374, blz. 1), zoals gewijzigd bij verordening (EEG) nr. 2082/93 van de Raad van 20 juli 1993 (PB L 193, blz. 20).

³² Deze uitlegging luidt: „In de zin van dit artikel kan de oprichting van een fractie niet worden toegestaan als deze ieder politiek karakter en iedere politieke verwantschap tussen de leden waaruit zij is samengesteld, openlijk ontkent.”

³³ Bij beschikking van 25 november 1999, *Martinez en de Gaulle/Parlement* (T-222/99 R, Jurispr. blz. II-3397), had de president van het Gerecht de opschorting van de tenuitvoerlegging van deze handeling gelast; deze beschikking is besproken in het Jaarverslag 1999.

³⁴ Akte van 20 september 1976 betreffende de verkiezing van de vertegenwoordigers in het Europees Parlement door middel van rechtstreekse algemene verkiezingen (PB L 278, blz. 5).

blijk van een ontbrekende politieke verwantschap tussen deze leden, maar als een bevestiging van de regel van het ongebonden mandaat.

In antwoord op de betwisting door verzoekers overwoog het Gerecht in de eerste plaats, dat het Parlement bevoegd is om na te gaan, zoals het in casu had gedaan, of artikel 29, lid 1, van het reglement wordt nageleefd door een fractie waarvan door een aantal leden de oprichting is aangekondigd.

Toen het Gerecht in de tweede plaats moest vaststellen hoe ver de beoordelingsvrijheid van het Parlement uit hoofde van die bevoegdheid reikt, overwoog het, dat het begrip politieke gezindheid moet worden verstaan in de zin die de leden die tot oprichting van een fractie besluiten, in het concrete geval en niet noodzakelijkerwijze expliciet daaraan zelf wensen te geven. Dat betekent dat afgevaardigden die verklaren op grond van deze bepaling een fractie te willen vormen, worden vermoed een al was het maar geringe politieke gezindheid te delen. Dit vermoeden is echter geenszins onweerlegbaar. Krachtens zijn toetsingsbevoegdheid kan het Parlement onderzoeken of aan het vereiste van artikel 29, lid 1, van het reglement is voldaan in het geval dat de leden die de oprichting van een fractie aankondigen, elke politieke verwantschap tussen hen openlijk uitsluiten, en daarmee duidelijk niet aan dit vereiste voldoen.

In de derde plaats was het Gerecht van oordeel dat het Parlement terecht van mening was dat de TDI-fractie niet voldeed aan het vereiste van een politieke verwantschap. Uit verschillende elementen in de oprichtingsverklaring van de TDI-fractie blijkt immers, dat de leden van de fractie zijn overeengekomen elk risico uit te bannen dat zij als vertegenwoordigers van een gedeelde politieke gezindheid overkomen, en de fractie niet als een kader voor gemeenschappelijke politieke actie hebben willen zien, door deze tot strikt administratieve en financiële functies te beperken.

Nadat het Gerecht verder de exceptie ontvankelijk had verklaard als zouden de gecombineerde bepalingen van de artikelen 29, lid 1, en 30 van het reglement onwettig zijn voorzover zij de oprichting van fracties in het Parlement alleen op basis van politieke gezindheid toelaten en de niet bij een fractie aangesloten leden als niet-ingeschrevenen aanmerken volgens de door het Bureau van het Parlement vastgestelde voorwaarden, in plaats van hun toe te staan een technische fractie op te richten of hen in een gemengde fractie onder te brengen, overwoog het, dat deze bepalingen *interne organisatiemaatregelen zijn die door de eigen kenmerken van het Parlement, zijn goede werking en de hem door het Verdrag opgedragen verantwoordelijkheden en doelstellingen worden gerechtvaardigd.*

De verschillende behandeling van leden van het Parlement die al dan niet lid zijn van een fractie ten gevolge van de rechten die het reglement aan fracties verleent, levert geen discriminatie op, daar zij gerechtvaardigd is door het feit dat de eerstgenoemden anders dan de laatstgenoemden voldoen aan een vereiste van het reglement dat door legitieme doelstellingen is ingegeven.

Nadat het Gerecht had vastgesteld dat de betrokken bepalingen noch het beginsel van democratie noch het beginsel van vrijheid van vereniging schenden, beklemtoonde het ten slotte, dat bij vergelijking van de parlementaire tradities van de lidstaten niet kan worden geconcludeerd dat de oprichting van een fractie waarvan de leden elke politieke verwantschap ontkennen, in het merendeel van de nationale parlementen mogelijk zou zijn.

9. Associatie van landen en gebieden overzee

Op 8 februari 2000 bevestigde het Hof in een zaak op grond van artikel 234 EG de geldigheid van besluit 97/803/EG van de Raad van 24 november 1997 tot tussentijdse herziening van

besluit 91/482/EEG betreffende de associatie van de landen en gebieden overzee met de Europese Gemeenschap³⁵ (arrest *Emesa Sugar*, C-17/98, Jurispr. blz. I-675).

Bij de arresten van 6 december 2001, *Emesa Sugar/Raad* (T-43/98, nog niet gepubliceerd in de Jurisprudentie), en *Emesa Sugar/Commissie* (T-44/98, nog niet gepubliceerd in de Jurisprudentie), verwierp het Gerecht de beroepen in de zaken betreffende de wettigheid van besluit 97/803 waarvan de behandeling was geschorst tot de uitspraak van het Hof over de geldigheid van die handeling.³⁶

Na het arrest van het Hof waren partijen verzocht hun opmerkingen kenbaar te maken. Verzoekster stelde dat het arrest was gebaseerd op feitelijke onjuistheden. Volgens het Gerecht kon echter geen van de door verzoekster aangevoerde middelen, noch de in haar opmerkingen aangevoerde argumenten, met name betreffende de beoordeling door de Raad van de noodzaak van de beperking van de importen van suiker met ACS/LGO-oorsprongscumulatie, zoals die door het Hof was goedgekeurd, tot de conclusie leiden dat het bestreden besluit onwettig was.

10. Ambtenarenzaken

Van de talrijke uitspraken in dit deel van de beroepen tot nietigverklaring verdienen zes arresten bijzondere vermelding.

Het arrest van 7 februari 2001, *Bonaiti Brighina/Commissie* (T-118/99, JurAmbt. blz. II-97), moet worden vermeld omdat het verduidelijking brengt met betrekking tot het beginpunt van de beroepstermijn wanneer het besluit tot afwijzing van een klacht aan de ambtenaar wordt meegedeeld in een taal die niet zijn moedertaal is, noch de taal waarin de klacht is ingediend. Dienaangaande besliste het Gerecht, dat een dergelijke mededeling van een dergelijk besluit regelmatig is wanneer de betrokkene er op gepaste wijze kennis kan van nemen. Indien degene tot wie het besluit is gericht daarentegen meent dat hij het besluit niet kan begrijpen, moet hij de instelling met de nodige spoed verzoeken om een vertaling in de taal van de klacht of zijn moedertaal. Wanneer een dergelijk verzoek onverwijld wordt ingediend, gaat de beroepstermijn slechts in vanaf het tijdstip van mededeling van de vertaling aan de betrokken ambtenaar, tenzij de instelling zonder dat dienaangaande twijfel kan bestaan, kan aantonen dat de ambtenaar nuttig kennis heeft kunnen nemen van het beschikkend gedeelte en de motivering van het besluit tot afwijzing van zijn klacht in de bij de oorspronkelijke kennisgeving gebezigde taal.

Nog met betrekking tot de ontvankelijkheid is het begrip „bezwarende handeling” in de zin van artikel 90, lid 2, van het Statuut van de ambtenaren van de Europese Gemeenschappen (hierna: „Ambtenarenstatuut”) verduidelijkt in de zaken *Zaur-Gora en Dubigh/Commissie* (beschikking van 3 april 2001, T-95/00 en T-96/00, JurAmbt. blz. II-379) en *Buisson/Commissie* (arrest van 20 juni 2001, T-243/99, JurAmbt. blz. II-601). Het Gerecht besliste, dat wanneer krachtens een regel tot eerbiediging waarvan een instelling zich heeft verbonden en waardoor zij derhalve gebonden is zoals een bepaling in een aankondiging van een vergelijkend onderzoek sollicitanten om heronderzoek van besluiten houdende niet-toelating kunnen verzoeken, het na heronderzoek genomen besluit als bezwarende handeling moet worden beschouwd, en niet het oorspronkelijke besluit houdende niet-toelating.

³⁵ PB 1997, L 329, blz. 50.

³⁶ De essentiële punten van de beoordeling van de wettigheid van besluit 97/803, waarop het Gerecht zich baseert in zaak T-44/98, zijn te vinden in het onderdeel betreffende de vordering tot schadevergoeding in zaak T-43/98.

. Het slachtoffer van een parapente-ongeval betwistte de wettigheid van het besluit waarbij werd geweigerd artikel 73 Ambtenarenstatuut toe te passen, betreffende de verzekering van de ambtenaar tegen uit beroepsziekten en ongevallen voortvloeiende risico's. In zijn beroep betwistte hij de wettigheid van de bepaling die de rechtsgrondslag vormde van het bestreden besluit, namelijk artikel 4, lid 1, sub b, derde streepje, van de Regeling voor de verzekering van de ambtenaren van de Europese Gemeenschappen tegen ongevallen en beroepsziekten. Het Gerecht beschouwde dit als een exceptie van onwettigheid.

Volgens deze bepaling zijn niet gedekt door artikel 73 Ambtenarenstatuut „ongevallen voortvloeiende uit (...) de beoefening van notoir gevaarlijke sporten zoals boksen, karate, parachutespringen, speleologie, onderwatervisvangst of -onderzoek met ademhalingsapparatuur waarbij van lucht- of zuurstofcilinders gebruik wordt gemaakt”. In het arrest van 20 september 2001, *Spruyt/Commissie* (T-171/00, nog niet gepubliceerd in de Jurisprudentie), besliste het Gerecht dat voorzover deze bepaling het begrip „notoir gevaarlijke sporten” die van de bij artikel 73 Ambtenarenstatuut bedoelde verzekering zijn uitgesloten, definieert aan de hand van een indicatieve lijst van sporten, zij het rechtszekerheidsbeginsel schendt en derhalve onwettig is. Het rechtszekerheidsbeginsel kan immers niet verdragen dat een ambtenaar die een niet op de lijst van artikel 4, lid 1, sub b, derde streepje, van de Regeling voorkomende sport wil beoefenen, moet beoordelen of die sport, naar gelang van de gelijkenis met een van de sporten van die lijst, door de administratie als notoir gevaarlijk kan worden beschouwd. Op grond van dat beginsel kan evenmin worden aangenomen, dat de administratie die een verzoek om toepassing van artikel 73 Ambtenarenstatuut ontvangt in verband met een ongeval bij sportbeoefening, over een „discretionaire beoordelingsbevoegdheid” beschikt om die sport als een notoir gevaarlijke sport in de zin van het betrokken artikel van de Regeling te beschouwen.

. Verder besliste het Gerecht in het arrest van 27 juni 2001, *X/Commissie* (T-214/00, JurAmbt. blz. II-663), dat er *geen rechtsgrondslag* bestaat voor het besluit van een instelling om zonder toestemming van de betrokkene op het salaris van een ambtenaar een bedrag in te houden dat overeenkomt met de kosten die haar in een eerdere aanleg waren opgekomen. De mogelijkheid dat een instelling in statutaire verhoudingen gebruik maakt van de betalingswijze van compensatie kan het recht van de ambtenaren om vrij over hun bezoldiging te beschikken, immers ernstig beperken. Nu in het Ambtenarenstatuut enige uitdrukkelijke bepaling in de zin van artikel 62, eerste alinea, die haar daartoe zou machtigen, ontbreekt, kan een instelling niet zonder toestemming van de betrokkene de compensatie hanteren om een deel in te houden van de bezoldiging van een ambtenaar wiens recht op bezoldiging is neergelegd in artikel 62.

. Om dit korte overzicht van ambtenarenzaken af te ronden, moet worden verwezen naar het arrest van 6 maart 2001, *Dunnett e.a./EIB* (T-192/99, Jurispr. blz. II-813 en JurAmbt. blz. II-313), waarbij de salarisafrekeningen van verzoekers, personeelsleden van de Europese Investeringsbank, nietig werden verklaard voorzover het systeem van de bijzondere omrekeningskoersen voor betalingen in andere communautaire valuta dan de Belgische/Luxemburgse frank ten belope van een bepaald percentage van de nettomaandbezoldiging daarin niet werd toegepast. Naar aanleiding van de invoering van de euro had het directiecomité van de EIB op 11 juni 1998 beslist, het systeem van de bijzondere omrekeningskoersen per 1 januari 1999 af te schaffen voor alle personeelsleden. Het Gerecht stelde evenwel vast, dat de procedure van raadpleging van de vertegenwoordigers van het personeel vóór de vaststelling van dit besluit onregelmatig was. Het wees er met name op dat de EIB, alvorens het betrokken voordeel in te trekken, de vertegenwoordigers van het personeel moest raadplegen op grond van het algemeen beginsel van arbeidsrecht dat de rechtsorden van de lidstaten gemeen hebben, dat een werkgever slechts na raadpleging van zijn werknemers of hun vertegenwoordigers eenzijdig een financieel voordeel kan intrekken dat hij hun vrijelijk en onafgebroken heeft toegekend. Die raadpleging moet evenwel van dien aard zijn, dat zij de inhoud van de handeling kan beïnvloeden, hetgeen inhoudt dat zij te gelegener tijd en te goeder trouw moet geschieden. In casu was het Gerecht van oordeel, dat de EIB het in artikel 24 van

de overeenkomst betreffende de vertegenwoordiging van het personeel van de EIB geformuleerde algemene beginsel van het arbeidsrecht had geschonden door de vertegenwoordigers van het personeel niet te goeder trouw te raadplegen.

II. Geschillen inzake schadevergoeding

In het kader van het EG-Verdrag hadden nagenoeg alle arresten waarmee een procedure inzake schadevergoeding werd afgesloten betrekking op de landbouw, met name de regeling betreffende de invoer van bananen³⁷ of visserijproducten³⁸ in de Gemeenschap, melkquota³⁹ of visserijquota.⁴⁰ In slechts één van die arresten werd vastgesteld dat de voorwaarden voor de niet-contractuele aansprakelijkheid van de Gemeenschap voor door de instellingen veroorzaakte schade waren vervuld (arrest *Jansma/Raad en Commissie*). Verder veroordeelde het Gerecht de Commissie op grond van artikel 34 KS, dat van toepassing is wanneer de schade het gevolg is van een door de gemeenschapsrechter nietig verklaarde beschikking van de Commissie, tot terugbetaling van een ten onrechte geïnd bedrag (arrest van 10 oktober 2001, *Corus UK/Commissie*, T-171/99, nog niet gepubliceerd in de Jurisprudentie).

In dit laatste arrest werd de Commissie veroordeeld om de vennootschap Corus UK meer dan dertig miljoen euro plus rente te betalen. Ten gevolge van een arrest van het Gerecht waarbij de aan Corus opgelegde geldboete was verlaagd, had de Commissie twaalf miljoen euro terugbetaald, overeenkomend met het verschil tussen het betaalde bedrag en het door het Gerecht vastgestelde bedrag. De Commissie weigerde evenwel over dat bedrag rente te betalen. Het Gerecht was van oordeel, dat de Commissie daardoor had verzuimd een maatregel te nemen die de tenuitvoerlegging van het arrest met zich bracht. In het geval van een arrest tot nietigverklaring of tot vermindering van de aan een onderneming wegens inbreuk op de mededingingsregels van het EGKS-Verdrag opgelegde boete, is de Commissie immers verplicht om de door de betrokken onderneming betaalde geldboete geheel of gedeeltelijk terug te betalen, omdat die betaling na de nietigverklaring als onverschuldigd moet worden aangemerkt. Die verplichting betreft niet enkel de hoofdsom van de onverschuldigd betaalde boete, maar ook de verdragingsrente over dat bedrag. Het Gerecht beklemtoonde dienaangaande, dat het niet betalen van die rente zou kunnen leiden tot een ongerechtvaardigde verrijking van de Gemeenschap, wat in strijd zou zijn met de algemene beginselen van gemeenschapsrecht. Daar het beroep krachtens artikel 34 KS, dat was ingesteld na het verstrijken van een redelijke termijn, in beginsel gegrond was, werd aan verzoekster een

³⁷ Arresten van 1 februari 2001, *T. Port/Commissie* (T-1/99, Jurispr. blz. II-465; hiertegen is hogere voorziening ingesteld, zaak C-122/01 P), 20 maart 2001, *Cordis/Commissie* (T-18/99, Jurispr. blz. II-913), *Bocchi Food Trade International/Commissie* (T-30/99, Jurispr. blz. II-943), *T. Port/Commissie* (T-52/99, Jurispr. blz. II-981; hiertegen is hogere voorziening ingesteld, zaak C-213/01 P), en 12 juli 2001, *Comafrika en Dole Fresh Fruit Europe/Commissie* (reeds aangehaald), *T. Port/Raad* (T-2/99, Jurispr. blz. II-2093), *Banatrading/Raad* (T-3/99, Jurispr. blz. II-2123).

³⁸ Arrest van 23 oktober 2001, *Dieckmann & Hansen/Commissie* (T-155/99, nog niet gepubliceerd in de Jurisprudentie; hiertegen is hogere voorziening ingesteld, zaak C-492/01 P).

³⁹ Arresten van 31 januari 2001, *Bouma/Raad en Commissie* (T-533/93, Jurispr. blz. II-203; hiertegen is hogere voorziening ingesteld, zaak C-162/01 P), *Beusmans/Raad en Commissie* (T-73/94, Jurispr. blz. II-223; hiertegen is hogere voorziening ingesteld, zaak C-163/01 P), *Jansma/Raad en Commissie* (T-76/94, Jurispr. blz. II-243), en *Van den Berg/Raad en Commissie* (T-143/97, Jurispr. blz. II-277; hiertegen is hogere voorziening ingesteld, zaak C-164/01 P).

⁴⁰ Arrest van 6 december 2001, *Area Cova e.a./Raad en Commissie* (T-196/99, nog niet gepubliceerd in de Jurisprudentie).

geldelijke vergoeding toegekend tot een bedrag dat overeenkomt met het rentebedrag dat samen met de hoofdsom had moeten worden betaald.

. Voor de niet-contractuele aansprakelijkheid van de Gemeenschap als bedoeld in artikel 288, tweede alinea, EG moet een aantal voorwaarden zijn vervuld: onrechtmatigheid van de aan de instellingen van de Gemeenschap verweten gedraging, bestaan van schade en een causaal verband tussen die gedraging en de gestelde schade. Aangaande de aansprakelijkheid van de Gemeenschap voor aan particulieren berokkende schade heeft het Hof in de zaak *Bergaderm en Goupil* (arrest van 4 juli 2000, C-352/98 P, Jurispr. blz. I-5291) beslist, dat de aan de Commissie verweten gedraging een voldoende gekwalificeerde schending van een rechtsregel die ertoe strekt aan particulieren rechten toe te kennen moet opleveren. In de zaken die het Gerecht in 2001 heeft afgedaan, moest het beoordelen of het bewijs was geleverd van die twee elementen van onwettigheid, namelijk dat de geschonden regel ertoe strekt aan particulieren rechten toe te kennen en dat de schending voldoende gekwalificeerd was.

Zo moest het Gerecht bepalen of de regels waarvan werd gesteld, dat ze waren geschonden, ertoe strekten aan particulieren rechten toe te kennen. Het evenredigheidsbeginsel en het vertrouwensbeginsel zijn dergelijke regels (arrest van 6 december 2001, *Emesa Sugar/Raad*, reeds aangehaald). Aan particulieren worden daarentegen geen rechten toegekend door de overeenkomst tot oprichting van de WTO en haar bijlagen [reeds aangehaalde arresten *Cordis/Commissie*, *Bocchi Food Trade International/Commissie* en *T. Port/Commissie* (T-52/99)], artikel 253 EG (arrest *Emesa Sugar/Raad*) en het beginsel van de relatieve stabiliteit een beginsel van de visserijreglementering dat ertoe strekt elke lidstaat een deel van de totaal toegestane vangsten van de Gemeenschap te verzekeren (arrest *Area Cova e.a./Raad en Commissie*, reeds aangehaald).

Met betrekking tot de vraag of een schending van het gemeenschapsrecht voldoende gekwalificeerd is, paste het Gerecht het criterium toe van de kennelijke en ernstige miskennis door een gemeenschapsinstelling van de grenzen die zijn gesteld aan de discretionaire bevoegdheid waarover zij beschikt. Heeft de betrokken instelling slechts een zeer beperkte of in het geheel geen beoordelingsmarge, dan kan de loutere inbreuk op het gemeenschapsrecht volstaan om een voldoende gekwalificeerde schending vast te stellen.

In het reeds aangehaalde arrest *Comafrika en Dole Fresh Fruit Europe/Commissie* overwoog het Gerecht, dat in het geval van een zeer beperkte beoordelingsbevoegdheid uit de vaststelling van een onregelmatigheid die in analoge omstandigheden door een normaal voorzichtige en zorgvuldige overheid niet zou zijn begaan, kan worden geconcludeerd dat de gedraging van de instelling een onwettigheid oplevert waarvoor de Gemeenschap aansprakelijk kan worden gesteld uit hoofde van artikel 288 EG. In de gegeven omstandigheden was het van oordeel, dat de onregelmatigheden die de Commissie bij de vaststelling van de bestreden verordeningen⁴¹ had begaan, geen onregelmatigheden waren waaraan een normaal voorzichtige en zorgvuldige overheid, geplaatst in dezelfde omstandigheden, zich niet schuldig zou hebben gemaakt.

In het reeds aangehaalde arrest *Dieckmann & Hansen/Commissie* erkende het Gerecht allereerst, dat de Commissie een ruime beoordelingsbevoegdheid heeft wanneer zij maatregelen vaststelt voor de toepassing van het controlestelsel bij invoer van visserijproducten, zoals het opnemen

⁴¹

De onregelmatigheden betroffen het bestaan, bij de vaststelling van verminderings-/aanpassingscoëfficiënten voor het bepalen van de hoeveelheid bananen die in het kader van tariefcontingenten aan elke marktdeelnemer van de categorieën A en B wordt toegewezen, van eventuele verschillen tussen de door de bevoegde nationale autoriteiten meegedeelde cijfers en die van het Bureau voor de Statistiek van de Europese Gemeenschappen (Eurostat) of andere gegevens omtrent de hoeveelheden die gedurende de betrokken referentieperiodes in de Gemeenschap zijn afgezet of ingevoerd.

op of het schrappen van een derde land van de lijst van landen die visserijproducten naar de Gemeenschap mogen uitvoeren. Daarna besliste het, dat de instelling bij de heroverweging van haar beoordeling van het vermogen van Kazachstan om te verzekeren dat inzake kaviaar gezondheidsomstandigheden bestonden die ten minste gelijkwaardig waren aan die waarin richtlijn 91/493⁴² voorziet, en bij haar beslissing om de beschikking tot toelating van de invoer van dat product in de Gemeenschap in te trekken, de grenzen van haar beoordelingsbevoegdheid niet klaarblijkelijk en ernstig had miskend. Het Gerecht wees er met name op, dat de Commissie door het vaststellen van de litigieuze beschikking haar verplichtingen volledig was nagekomen om bij het nastreven van de doelstellingen van het gemeenschappelijke landbouwbeleid rekening te houden met de eisen van algemeen belang, zoals de bescherming van consumenten of van de gezondheid en het leven van mensen en dieren en om aan de bescherming van de volksgezondheid een groter belang toe te kennen dan aan economische overwegingen.

. In het reeds aangehaalde arrest *Area Cova e.a./Raad en Commissie* ten slotte, herinnerde het Gerecht eraan dat indien het beginsel van een aansprakelijkheid *wegens rechtmatig handelen* in het gemeenschapsrecht zou moeten worden erkend, dit in elk geval zou veronderstellen dat gelijktijdig is voldaan aan drie voorwaarden, te weten de realiteit van de gestelde schade, het causaal verband tussen deze schade en de aan de instellingen van de Gemeenschap verweten handeling, en het *abnormale en bijzondere karakter van die schade*. Teneinde te bepalen of de schade ten gevolge van een vermindering van de vangstmogelijkheden een abnormaal karakter had, diende het Gerecht te beoordelen of deze de grenzen van het aan de activiteiten in de visserijsector verbonden economisch risico overschreed. Het antwoord luidde ontkennend.

III. Vorderingen in kort geding

De kortgedingrechter werd verzocht om voorlopige maatregelen op nagenoeg alle gebieden, in het bijzonder op dat van de mededinging⁴³, steunmaatregelen van de staten⁴⁴,

⁴² Richtlijn 91/493/EEG van de Raad van 22 juli 1991 stelt de gezondheidsvoorschriften vast voor de productie en het in de handel brengen van voor menselijke consumptie bestemde visserijproducten (PB L 268, blz. 15).

⁴³ Met name beschikkingen van de president van het Gerecht van 17 januari 2001, *Petrolessence en SG2R/Commissie* (T-342/00 R, Jurispr. blz. II-67), 28 mei 2001, *Poste Italiane/Commissie* (T-53/01 R, Jurispr. blz. II-1479), 26 oktober 2001, *IMS Health/Commissie* [T-184/01 R, nog niet gepubliceerd in de Jurisprudentie; hiertegen is hogere voorziening ingesteld, zaak C-481/01 P(R)], 15 november 2001, *Duales System Deutschland/Commissie* (T-151/01 R, nog niet gepubliceerd in de Jurisprudentie), 20 december 2001, *Österreichische Postsparkasse/Commissie* (T-213/01 R, nog niet gepubliceerd in de Jurisprudentie), en *Bank für Arbeit und Wirtschaft/Commissie* (T-214/01 R, nog niet gepubliceerd in de Jurisprudentie).

⁴⁴ Beschikking van de president van het Gerecht van 19 december 2001, *Regering van Gibraltar/Commissie*, T-195/01 R en T-207/01 R, nog niet gepubliceerd in de Jurisprudentie.

antidumpingmaatregelen⁴⁵, communautaire financiering⁴⁶ en institutioneel recht.⁴⁷ Ook werden verschillende verzoeken ingediend om een beschikking in kort geding in te trekken of te wijzigen, die alle zijn afgewezen.⁴⁸

. Wanneer de verzoeken om voorlopige maatregelen werden afgewezen, gebeurde dat omdat zij niet-ontvankelijk waren⁴⁹ of omdat niet was voldaan aan de voorwaarden voor de gevorderde maatregel, namelijk de spoedeisendheid en de fumus boni juris. De afwijzende beschikking in de zaak *Poste Italiane/Commissie* verdient hierbij vermelding omdat de kortgedingrechter daarin voor het eerst diende te beoordelen of aan de voorwaarde van spoedeisendheid was voldaan in een zaak betreffende de openstelling voor concurrentie van diensten die tot dan toe gereserveerd waren, in casu aan Poste Italiane. Bij beschikking van 21 december 2000⁵⁰ had de Commissie de Italiaanse Republiek immers gelast een einde te maken aan de inbreuk op de artikelen 82 EG en 86, lid 1, EG, die erin bestond in het voordeel van Poste Italiane concurrentie uit te sluiten met betrekking tot de bestelfase met zekere datum of zeker uur van de hybride elektronische postdienst.

Daar de door Poste Italiane gestelde schade van financiële aard was, herinnerde de kortgedingrechter eraan dat dergelijke schade, uitzonderlijke omstandigheden daargelaten, niet kan worden beschouwd als onherstelbaar of zelfs moeilijk herstelbaar, wanneer zij later financieel kan worden vergoed. Krachtens die beginselen zou opschorting gerechtvaardigd zijn indien zou blijken, dat bij gebreke daarvan verzoekster in haar bestaan zou worden bedreigd. Voorzover Poste Italiane, die een universele dienst verleent, is belast met een taak van algemeen economisch belang in de zin van artikel 86, lid 2, EG, waarvan de verwezenlijking van essentieel belang is, zou de opschorting echter ook gerechtvaardigd zijn indien was aangetoond dat de uitsluiting van de bestelfase met zekere datum of zeker uur van de hybride elektronische postdienst uit het gereserveerde domein haar zou beletten de haar opgedragen taak te vervullen tot aan de uitspraak ten gronde. Het bewijs daarvan zou worden geleverd

⁴⁵ Beschikking van de president van het Gerecht van 1 augustus 2001, *Euroalliances e.a./Commissie*, T-132/01 R, Jurispr. blz. II-2307 [vernietigd bij beschikking van de president van het Hof van 14 december 2001, *Commissie/Euroalliances e.a.*, C-404/01 P(R), nog niet gepubliceerd in de Jurisprudentie].

⁴⁶ Beschikkingen van de president van het Gerecht van 15 januari 2001, *Le Canne/Commissie* (T-241/00 R, Jurispr. blz. II-37), 18 oktober 2001, *Aristoteleio Pan epistimio Thessa lonikis/Commissie* (T-196/01 R, nog niet gepubliceerd in de Jurisprudentie), 22 oktober 2001, *Entorn/Commissie* (T-141/01 R, nog niet gepubliceerd in de Jurisprudentie), en 7 december 2001, *Lior/Commissie* (T-192/01 R, nog niet gepubliceerd in de Jurisprudentie).

⁴⁷ Beschikkingen van de president van het Gerecht van 15 januari 2001, *Stauner e.a./Parlement en Commissie* (T-236/00 R, Jurispr. blz. II-15), en 26 januari 2001, *Le Pen/Parlement* (T-353/00 R, Jurispr. blz. II-125).

⁴⁸ Beschikkingen van de president van het Gerecht van 5 september 2001, *Artegodan/Commissie* [T-74/00 R, nog niet gepubliceerd in de Jurisprudentie; hiertegen is hogere voorziening ingesteld, zaak C-440/01 P(R)], 12 september 2001, *Euroalliances e.a./Commissie* (T-132/01 R, nog niet gepubliceerd in de Jurisprudentie), en 8 oktober 2001, *Stauner e.a./Parlement en Commissie* (T-236/00 R II, nog niet gepubliceerd in de Jurisprudentie).

⁴⁹ Met name beschikkingen van de president van het Gerecht van 15 januari 2001, *Stauner e.a./Parlement en Commissie* (reeds aangehaald), en 5 december 2001, *Reisebank/Commissie* [T-216/01 R, nog niet gepubliceerd in de Jurisprudentie; hiertegen is hogere voorziening ingesteld, zaak C-477/01 P(R)], en *Commerzbank/Commissie* [T-219/01 R, nog niet gepubliceerd in de Jurisprudentie; hiertegen is hogere voorziening ingesteld, zaak C-480/01 P(R)].

⁵⁰ Beschikking 2001/176/EG van de Commissie van 21 december 2000 betreffende een procedure op grond van artikel 86 van het EG-Verdrag in verband met de verstrekking in Italië van nieuwe postdiensten met een gegarandeerde aflevering op een zekere datum of zeker uur (PB 2001, L 63, blz. 59).

indien was aangetoond, dat *gelet op de economische voorwaarden waaronder de taak van algemeen economisch belang tot dan toe was vervuld*, het betrokken exclusieve recht onontbeerlijk is voor de vervulling van die taak. Daar verzoekster dat bewijs niet had geleverd en de belangenafweging voor de handhaving van de bestreden beschikking pleitte, werd het verzoek niet ingewilligd.

In de zaak waarin de beschikking *Duales System Deutschland/Commissie* houdende afwijzing van een verzoek om opschorting van tenuitvoerlegging is gegeven, was een ander probleem aan de orde. Bij beschikking van 20 april 2000⁵¹ stelde de Commissie vast dat de vennootschap Der Grüne Punkt – Duales System Deutschland (DSD), die als enige in geheel Duitsland een zogenoemd „collectief” systeem voor de inzameling van gebruikte verkoopverpakkingen bij de eindverbruiker of in diens onmiddellijke omgeving exploiteert, haar machtspositie had misbruikt in de zin van artikel 82 EG door aan de bij haar systeem aangesloten ondernemingen onbillijke prijzen en transactievoorwaarden op te leggen wanneer het gebruik van haar merkteken „Der Grüne Punkt”, dat moet worden aangebracht op alle verpakkingen van een aangesloten onderneming, niet overeenstemt met het werkelijke beroep dat op DSD wordt gedaan om te voldoen aan de verplichting om afval te verwijderen. „Der Grüne Punkt” is een collectief merk dat naar behoren is ingeschreven bij de Duitse autoriteiten.

In de beschikking omschreef de kortgedingrechter allereerst het essentiële probleem van de bij hem aangebrachte zaak. Hij was van oordeel dat daarin in wezen de vraag rees, of het door de merkhouder opgelegde stelsel van vergoedingen gerechtvaardigd was door de noodzaak het specifieke voorwerp van dat recht te handhaven, of met andere woorden of in de gegeven omstandigheden DSD het merkenrecht gebruikte als instrument om haar machtspositie te misbruiken. In het kader van het onderzoek van de vraag of de aangevoerde middelen in rechte prima facie gegrond zijn, kan de kortgedingrechter echter niet overgaan tot de grondige analyse die voor de beantwoording van de daarmee verbonden vragen vereist is. Vervolgens onderzocht hij, of de onmiddellijke tenuitvoerlegging van de betrokken beschikking verzoekster ernstige en onherstelbare schade zou berokkenen, en kwam tot de conclusie dat niet was bewezen dat de onmiddellijke tenuitvoerlegging het systeem van DSD in gevaar zou brengen. De kortgedingrechter bekleemtoonde dat de afweging van het belang van verzoekster bij de gevorderde voorlopige maatregel enerzijds, en het algemeen belang dat is verbonden met de uitvoering van een beschikking van de Commissie op grond van artikel 82 EG en de belangen van de interveniënten in het kort geding, die door een eventuele opschorting van de bestreden beschikking rechtstreeks zouden worden geraakt, anderzijds, hoe dan ook tot afwijzing van het verzoek moest leiden. Hij was van oordeel, dat in de zeer bijzondere omstandigheden van dit geval het algemeen belang dat is verbonden met de eerbiediging van het eigendomsrecht in het algemeen en van het intellectuele eigendomsrecht in het bijzonder, zoals neergelegd in de artikelen 30 EG en 295 EG, geen voorrang had op het belang van de Commissie om onmiddellijk een einde te maken aan een schending van artikel 82 EG die zij meende te hebben vastgesteld, en om aldus gunstige voorwaarden te creëren voor de toegang van concurrenten van DSD tot de betrokken markt.

. In 2001 is drie maal de opschorting van tenuitvoerlegging gelast (reeds aangehaalde beschikkingen *Le Pen/Parlement*, *Euroalliances e.a./Commissie* en *IMS Health/Commissie*).

Bij de beschikking *Le Pen/Parlement* is de tenuitvoerlegging opgeschort van het in de vorm van een verklaring van de voorzitter genomen besluit van het Europees Parlement van 23 oktober 2000, voorzover deze verklaring een besluit van het Europees Parlement vormt waarbij dit akte heeft genomen van het verval van het mandaat van Le Pen als lid van het

51

Beschikking 2001/463/EG van de Commissie van 20 april 2001 inzake een procedure op grond van artikel 82 van het EG-Verdrag (Zaak COMP D3/34493 – DSD) (PB L 166, blz. 1).

Europees Parlement. Bij de beoordeling van de voorwaarde inzake de fumus boni juris was de kortgedingrechter van oordeel dat één van de aangevoerde argumenten – volgens hetwelk de rol van het Parlement in een procedure betreffende het verval van het mandaat van een lid, op grond van artikel 12, lid 2, van de Akte van 1976 niet beperkt is tot een louter gebonden bevoegdheid – ernstig was en derhalve niet zonder meer kon worden afgewezen.

In de beschikking *Euroalliages e.a./Commissie* gelastte de kortgedingrechter dat de importen van ferrosilicium van oorsprong uit de Volksrepubliek China, Kazachstan, Rusland en Oekraïne worden onderworpen aan registratie zonder zekerheidsstelling door de importeurs. Deze zaak is het gevolg van besluit 2001/230/EG van de Commissie van 21 februari 2001 tot beëindiging van de antidumpingprocedure met betrekking tot de invoer van ferrosilicium uit verschillende landen⁵², waarvan verzoeksters primair de opschorting van de tenuitvoerlegging vorderden met betrekking tot de invoer uit een aantal van de betrokken landen. Daar de Commissie het bestaan van een fumus boni juris niet betwistte, betrof de beoordeling in wezen de voorwaarde inzake spoedeisendheid. Dienaangaande herinnerde de kortgedingrechter eraan, dat geldelijke schade, uitzonderlijke omstandigheden daargelaten, niet kan worden beschouwd als onherstelbaar of zelfs moeilijk herstelbaar, wanneer zij later financieel kan worden vergoed. Geldelijke schade die niet verdwijnt door de enkele uitvoering van het arrest in de hoofdzaak door de betrokken instelling vormt immers in voorkomend geval een economisch verlies dat via de beroepswegen van het Verdrag, met name de artikelen 235 EG en 288 EG, kan worden goedge maakt. Krachtens die beginselen zou een voorlopige maatregel gerechtvaardigd zijn indien zou blijken, dat bij gebreke daarvan de verzoeker in zijn bestaan zou worden bedreigd vóór het eindarrest in de hoofdzaak. In een dergelijk geval zou het verdwijnen van de verzoeker vóór de uitspraak ten gronde enige vordering tot schadevergoeding onmogelijk maken. In casu stelde hij vast, dat verzoeksters niet hadden aangetoond dat hun financiële leefbaarheid zodanig in het gedrang werd gebracht dat rationalisatiemaatregelen niet volstonden om hun activiteiten met betrekking tot de productie van ferrosilicium voort te zetten tot aan het eindarrest in de hoofdzaak. Gelet op de bijzondere omstandigheden van de zaak wees hij er echter *met name* op, dat de door verzoeksters geleden schade niet zou kunnen worden tenietgedaan door de enkele uitvoering door de Commissie van een arrest houdende nietigverklaring van de bestreden beschikking, en dat het latere herstel van de geleden schade krachtens de artikelen 235 EG en 288, tweede alinea, EG minstens onzeker leek gelet op de moeilijkheid om aan te tonen dat de Commissie de grenzen van haar bevoegdheid om het belang van de Gemeenschap te beoordelen klaarblijkelijk en ernstig had miskend. Derhalve werd de voorwaarde inzake spoedeisendheid geacht te zijn vervuld. Bij de afweging van de verschillende belangen, met name die van de importeurs, de exporteurs en de gebruikers, beperkte hij ten slotte de voorlopige maatregel tot hetgeen hem strikt noodzakelijk leek om de belangen van de verzoeksters tot aan het arrest in de hoofdzaak te handhaven.

Bij beschikking van 14 december 2001, *Commissie/Euroalliages e.a.* (reeds aangehaald), heeft de president van het Hof de beoordeling van de voorwaarde inzake de spoedeisendheid door de president van het Gerecht evenwel niet bevestigd. Hij was in wezen van oordeel, dat het onherstelbare karakter van de financiële schade niet kan worden afgeleid uit de onzekerheid over het succes van een beroep tot schadevergoeding. De zaak werd weer naar het Gerecht verwezen.

Dit overzicht van de belangrijkste uitspraken van 2001 kan worden afgesloten met de beschikking *IMS Health/Commissie*, waarbij de tenuitvoerlegging van de *beschikking van de*

⁵²

Besluit 2001/230/EG van de Commissie van 21 februari 2001 tot beëindiging van de antidumpingprocedure met betrekking tot de invoer van ferrosilicium uit Brazilië, de Volksrepubliek China, Kazachstan, Rusland, Oekraïne en Venezuela (PB L 84, blz. 36).

Commissie houdende oplegging van voorlopige maatregelen aan IMS Health (IMS)⁵³ is opgeschort. Bij die beschikking had de Commissie IMS, een vennootschap die gegevens over de verkoop en voorschriften van farmaceutische producten verzamelt, gelast een licentie te verlenen voor het gebruik van haar „1860 Brick Structure”, een geografisch model voor de analyse van de Duitse markt, die volgens de Commissie op de betrokken markt een de-facto-industriestandaard is. De Commissie was immers van mening dat de weigering van IMS om een dergelijke licentie te verlenen, op het eerste gezicht misbruik van een machtspositie opleverde, nieuwe concurrenten belette toegang te krijgen tot of zich te handhaven op de markt van gegevens over de verkoop van farmaceutische producten, en dreigde ernstige en onherstelbare schade te berokkenen aan twee concurrenten, de vennootschappen NDC Health en AzyX.

Nadat de kortgedingrechter had geoordeeld dat zijn controle op de naleving van de voorwaarde inzake de *fumus boni juris* niet verschilt naargelang de beschikking waarvan de opschorting wordt gevorderd, voorlopige maatregelen oplegt of een administratieve procedure beëindigt, overwoog hij dat deze zaak in wezen draaide om de vraag, of de Commissie terecht had geoordeeld dat IMS, als houder van het auteursrecht op de „1860 Brick Structure”, haar machtspositie misbruikt in de zin van artikel 82 EG wanneer zij haar auteursrecht uitoefent en weigert haar concurrenten gebruikslicenties te verlenen, en of de Commissie bij wege van voorlopige maatregel mocht gelasten dat gebruikslicenties voor het auteursrecht worden verleend. Daar in een kort geding niet kan worden overgegaan tot het diepgaande onderzoek dat dergelijke vragen vereisen, en dat met name impliceert dat moet worden beoordeeld of in casu sprake is van de „uitzonderlijke omstandigheden” die het Hof in de arresten *Magill*⁵⁴ en *Bronner*⁵⁵ heeft ontwaard, werd de voorwaarde inzake de *fumus boni juris* geacht te zijn vervuld.

Hij was ook van oordeel dat was voldaan aan de voorwaarde inzake spoedeisendheid, daar het verlenen van licenties voor het gebruik van het auteursrecht tot gevolg zou kunnen hebben dat de houder van dat recht blijvend en ernstig wordt geschaad en de ontwikkeling van de marktvoorwaarden ten gevolge van het verlenen van die licenties door een eventueel arrest houdende nietigverklaring van de betrokken beschikking niet meer zou kunnen worden gewijzigd.

Bij de afweging van de belangen van de partijen bij het geschil, met name de twee concurrenten van IMS, herinnerde hij tenslotte aan het algemeen belang dat is verbonden met de eerbiediging van het eigendomsrecht in het algemeen en van het intellectuele eigendomsrecht in het bijzonder, die uitdrukkelijk worden genoemd in de artikelen 30 EG en 295 EG, en beklemtoonde hij dat het enkele feit dat verzoekster haar auteursrecht op de „1860 Brick Structure” om economische redenen had aangevoerd en gepoogd te handhaven, haar niet belet zich te beroepen op dat exclusieve recht, dat door het nationale recht wordt gewaarborgd teneinde innovaties te belonen.

⁵³ Beschikking van de Commissie van 3 juli 2001 inzake een procedure op grond van artikel 82 EG (COMP D3/38.044 NDC Health/IMS Health: Voorlopige maatregelen).

⁵⁴ Arrest Hof van 6 april 1995, *RTE en ITP/Commissie*, C-241/91 P en C-242/91 P, Jurispr. blz. I-743.

⁵⁵ Arrest Hof van 26 november 1998, *Bronner*, C-7/97, Jurispr. blz. I-7791.